Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Lokalhistorisk Forening for Klejtrup sogn

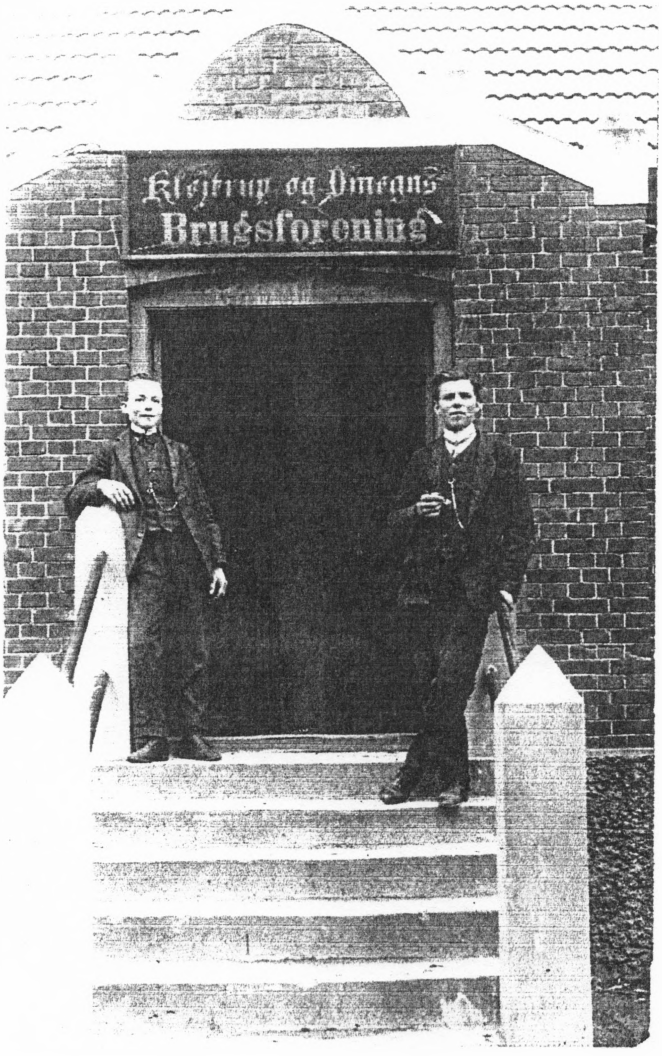

2003

Indholdsfortegnelse

Forord 2
Bestyrelsens beretning 3
Jubilæum 6
Hjælp til slægtsforskning 6
Viborgvej 23 – slagterforretning oh frisørsalon 7
At finde en livsledsager i gamle dage 10
Minder fra min faders gård 11
Hvad kan man få ud af at studere gamle kirkebøger o.l. 14
Det stod der i avisen 19
Det ender med en Mary-model 22
Hoveri 28
Hvad er et skifte? 31
Skifte fra Alshøjgaard 34
Efterlysninger 40
Året der gik 41

Vidste du, at det i år er .....

- 150 år siden at det første sociale byggeri blev opført i Danmark af seks ansete københavnske læger
- 150 år siden koleraen hærgede København

Forsidefoto:
Klejtrup Brugsforening

Trykning: Lokalhistorisk Forening i Klejtrup
Redaktør: Ragna Kolind
Redaktionelle medarbejdere: Birthe Ømark, Mona Finderup, Holger Helbo

Forord

Så er tiden til igen at sende årshæftet til vore medlemmer – til en medlemsskare som vokser og vokser.
Vi har igen i år prøvet at tilføre årshæftet lidt nyt, idet vi har udvidet indholdet med lidt "faglitteratur". Grunden hertil er, at det bliver mere og mere populært at forske i sin egen slægt. Og derfor kan det også meget vel tænkes, at en del af vore medlemmer har fået interesse for dette område.
Så i samarbejde med vore eksperter på området – Mona Finderup og Holger Helbo – er der i dette årshæfte forskellige forklaringer på nogle af de ting, som vi støder på, når vi sidder og kigger i de gamle papirer. Og vi håber, at nogle af jer vil kunne anvende denne viden til at komme videre med jeres søgen tilbage i slægten.

Ellers er årshæftet stadig en blanding af interviews og artikler, gamle avisudklip og årets gang i Klejtrup. Vi forsøger at holde bredden i indholdet, så der er noget for enhver smag, og sådan at også de af vore medlemmer, som bor længere væk fra Klejtrup, dels kan mindes "gamle dage", men samtidig kan følge med i sognets udvikling.

Med ønsket om nogle fornøjelige timer med dette årshæfte vil jeg ønske alle en god sommer!

Ragna Kolind
formand for
Lokalhistorisk Forening for Klejtrup sogn.

Lokalhistorisk arkiv råder over mange læsepladser

Bestyrelsens beretning

Igen kan vi gøre status efter et år, hvor foreningens "popularitet" er steget markant. Tilgangen af nye medlemmer er nærmest eksploderet indenfor det sidste år, og vort arkiv og vore arrangementer bliver besøgt som aldrig før.
Alt sammen er det med til at gøre arbejdet med foreningens formålsparagraf – "at udbrede kendskabet til Klejtrup sogns historie" – endnu sjovere og meningsfyldt.

Det forgangne år har vi brugt til at finde vore egne ben igen. Efter et år (2001) med flytning af arkivet, indretning af de nye lokaler, indkøb af edb, fotokopieringsmaskine o.l., indkøb af opbevaringskasser og meget mere har vi i år koncentreret os om at få registreret yderligere af vore arkivalier og få tingene på plads.
Vi er fortsat så priviligerede, at det strømmer ind med ting og sager, så arbejdet med registrering er en fortløbende proces, som forhåbentlig aldrig får ende. Igen i år skal der lyde en stor tak til alle jer, som tænker på os, når der skal ryddes op på lofter og i skabe. Det vil helt sikkert komme mange tilgode på et senere tidspunkt.

Ellers har året været præget en del af Brugsens 100 års jubilæum, hvor vi i Lokalhistorisk Forening lavede et jubilæumsskrift, som i forbindelse med jubilæet blev uddelt gratis af Dagli'Brugsen. For dette arbejde fik foreningen en flot pengegave, som vi vil sørge for går til materiale, som kommer vore medlemmer og andre historieinteresserede tilgode.

Også Skalmafonden betænkte os med et flot pengebeløb, som har gjort, at vi nu har vores egen maskine til at lave årshæfter med. Det er en stor hjælp for os, og gør arbejdet med årshæftet en noget nemmere sag. Der bliver immervæk lavet omkring 250 årshæfter, og det er da en ordentlig stak at skulle have trykt og samlet. Og denne maskine vil gøre det noget nemmere.

Lions Club i Møldrup har også ydet en økonomisk støtte til foreningen i 2002. Og dette beløb er bl.a. brugt til at købe arkiveringsmateriale for. Der skal mange kasser, mapper o.l. til, for at få de indleverede ting opbevaret på en ordentlig, forsvarlig og struktureret måde.

Vi har også udvidet vores beholdning af kirkebøger på microfilm, og der er indkøbt forskellige bøger – dels fagbøger omkring slægtsforskning, men også nutidige historiske skildringer/historier fra vores eget lille område af landet.

Som nævnt i indledningen har vi haft en utrolig flot tilslutning til vore arrangementer i 2002. Topscorer var helt klart vores julearrangement, hvor godt 120 mennesker var mødt op for at høre tidligere bysbarn **Birgit Dyrbye Bille (tidl. Christensen)**. Birgit har slægtet sin far – mejeribestyrer Christensen - på m.h.t. at kunne bruge det jyske sprog i sin underholdning. Det var en meget vellykket aften.
Men også vores tur til Landsarkivet i Viborg var godt besøgt, og vores kursus i Gotisk skrift her i vinter var igen en succes, hvor vi fik nye ansigter med.

Vore arrangementer kan af gode grunde være mindre relevante for de mange af vore medlemmer, som bor langt væk fra Klejtrup. Det er vi selvfølgelig opmærksomme på – derfor prøver vi at skifte lidt m.h.t. hvilken ugedag, arrangementerne holdes, så det f.eks. en gang imellem er i forbindelse med en weekend.

Birgit Dyrbye underholdt ved julearrangementet.
Her ses søskendeparret fra Klejtrup Mejeri – Birgit
og Søren Erik

Men det kan alligevel være umuligt for mange at komme frem. Det vil vi gerne råde lidt bod på ved at tilbyde jer hjælp i forbindelse med slægtsforskning og lign. Se senere i årshæftet!

At tingene lykkes – og det synes vi, de gør – skyldes selvfølgelig i første omgang, at der er en medlemsskare, der bakker foreningen op. Uden jer var der jo ingen forening, og vi fik ikke noget materiale, vi kan vise frem. Derfor en stor tak til alle jer!
Men samtidig kræver det også nogle frivillige, som vil yde en indsats. Også her er vi meget privilegerede. Dels har vi en pæn skare af frivillige udenfor bestyrelsen, som gør en kæmpe indsats ved at hjælpe med at passe arkivet, samle materiale ind og hjælpe ved arrangementerne. Og så er bestyrelsesmedlemmernes ægtefæller også en meget stor hjælp. Så også til alle jer skal der lyde en stor tak for indsatsen i det forgangne år.

Som nævnt er medlemstallet øget betydeligt i 2002 – med 38 nye husstandsmedlemsskaber, hvoraf de 20 er bosat udenfor Klejtrup sogn. Det er en fornøjelse af kunne byde velkommen til flg.:

Betty og Kristian Jensen, Hobro
Thorsten Vammen, Hedensted
Lis Værum, Klejtrup
Anne Marie og Ole Axelsen, Overhærup
Lone Wasehuus, Stenild
Hanne og Erik Grydgaard, Klejtrup
Gitte og Finn Skals, Fristrup
Kjeld Bülow Nielsen, Egå
Børge Larsen, Lindum
Jørn Kolind, Frejlev
Lotte og Flemming Møller Madsen, Klejtrup
Herluf Andersen, Klejtrup
Anna og Jens Martin Jensen, Klejtrup
Lone og Henning Lanng, Klejtrup
Hans Jørgensen, Klejtrup
Hanne Hedegaard, Tilst
Else og Vagner Bjørn, Klejtrup
Bente og Poul Erik Nielsen, Klejtrup
Aage Bülow Nielsen, Viborg
Mona og Ib Frandsen, Skagen
Thorkild Thy, Klejtrup
Søren Odefey Bertelsen, Skals
Malene og Jørgen Skals, Klejtrup
Marie Thøger, Farum

Ruth Skott, Århus
Inge Halskov, Kølvrå
Birthe Ømark, Klejtrup
Hanne og Olaf Vammen, Hobro
Anna Jensen, Hvornum
Peter Eskildsen, Hvornum
Sonja og Henry Højgaard, Brøndum

Kristian Jørgensen, Klejtrup
Lis og Aage Schaksen, Klejtrup
Poul Børge Jørgensen, Fristrup
Birte og Benny Vammen, Hejring
Birgit Dyrbye Bille, Rønde
Villy Jørgensen, Hvornum
Ella Hersom Larsen og Yrsa Madsen, Hobro

Desværre har vi også måttet sige farvel til nogle af vore medlemmer, som døde i 2002. Det var:

Inger og Ove Bertelsen, Klejtrup
Svend Aage Jensen, Klejtrup
Svend Bohnsen, Klejtrup

Æret være deres minde!

P.b.v.

Ragna Kolind

Mange lokale medlemmer mødte op til foreningens Julearrangement i 2002…

… men de kom også langvejs fra som her bl.a. Lilli Dalsgaard – Skelhøje, Henny Christensen (Bohnsen) – Skals, Jens Nørgaard – Løgstrup, Erik Christensen – Odense, Edith Fruekilde (Sørensen) – Nørager.

Jubilæum

Søndag d. 26. oktober 2003 har Lokalhistorisk Forening 25 års jubilæum. Det vil vi selvfølgelig gerne fejre sammen med vore medlemmer og andre interesserede. Så derfor - reserver allerede nu denne dag - så du/I kan deltage i festlighederne.

Nærmere oplysninger om arrangementet vil blive udsendt sidst på sommeren.

Hjælp til slægtsforskning

Som nævnt andetsteds kan det være svært for de af vore medlemmer, som bor længere væk fra Klejtrup, at drage nytte af vores arkiv. Derfor vil vi gerne tilbyde vores hjælp. Mangler du oplysninger om slægt eller venner – det kan være eventuelle omtaler i aviser, dødsannoncer, kirkebogsoptegnelser, folketællinger eller noget helt tredje – så send et par linier på email eller brev eller tag telefonen. Så vil vi prøve, om vi kan hjælpe med at finde det ønskede.

Du kan henvende dig til formand Ragna Kolind
på tlf. 98 546704
eller email: r-kolind@get2net.dk
eller adressen: Skårupvej 29, Klejtrup 9500 Hobro

Du skal ikke holde dig tilbage. Vi vil **meget gerne** hjælpe.

Viborgvej 23 – slagterforretning og frisørsalon

Af Birthe Omark

Sidste år havde vi en artikel om barbér- og frisørparret Ingse og Risgaard Pedersen. I år er turen så kommet til en anden af Klejtrups kendte frisører - Johanne Nørgaard.

Johanne blev født i 1901. Som ung pige kom hun i 1925 i huset hos læge Repholtz, hvor hun bl.a. tjente sammen med cykelhandler Niels Søndergaards kone og Ragna Bundgaard. Johanne var en køn pige, efter sigende "den kønneste pige i Klejtrup", og da slagter Nørgaards søn kom hjem for at arbejde hos sin far som slagtersvend, fattede han interesse for den unge Johanne. De to begyndte at ses, og i 1928 blev de gift, hvorefter de overtog slagter Nørgaards forretning i ejendommen på Viborgvej 23.

Johanne og Ragna tjente sammen ved læge Repholtz

Imidlertid blev slagter Nørgaard syg allerede et års tid efter brylluppet, og var i perioder meget syg. Det var muligvis én af grundene til, at Johanne besluttede at gå i frisørlære, men en anden og vigtigere årsag var, ifølge sønnen Jens Nørgaard, at Johanne "var i besiddelse af en grusom energi", og gerne ville tjene sine egne penge. Hun kom derfor i lære hos en frisørmester i Viborg i 1931-32, og stod i lære ca. 1 år. Hver dag tog hun rutebilen til Viborg, og imens passede svigermoderen sønnen Jens, der blev født i 1930. Johanne stod ikke i lære hele læretiden ud, og fik intet svendebrev, men startede i stedet sin egen salon i huset på Viborgvej 23. Salonen lå ovenpå i værelset, der vender ned mod ejendommen på Viborgvej 21, hvor Karl Kromann nu bor, og samtidig drev manden slagterforretningen videre.

Da Johanne ikke fik et svendebrev, kunne hun heller ikke tage elever i lære, men hun havde dog hjælp i salonen, bl.a. Nora Pedersen og Anna Dalsgaard, som hjalp til med hårvask og lignende.

En interessant ting ved Johannes virke var bl.a., at hun ikke kendte til begrebet lukketid. Der var mange kunder, og særlig lørdag var en lang dag, hvor de sidste kunder sjældent gik før kl. 24. Det var gerne unge piger, der tjente på landet, og som ikke havde fri til at gå til frisør midt på dagen. Men lørdag aften skulle de til frisøren og jernkrølles, inden de skulle til bal! Søndag holdt Johanne gerne fri, men stod man og skulle i byen, kunne man altid komme og få håret sat søndag formiddag. Sådan var forholdene i mange år, og først et godt stykke tid efter krigen begyndte hun med faste lukketider.

I begyndelsen cyklede Johanne også ud og pyntede brude på deres store dag, men det holdt hun op med ca. 1940. Når hun så havde været ude og pynte en brud og var kommet hjem, listede hun gerne op i haven bag huset, hvorfra der var udsigt til kirken, og så, når brudeparret kom ud af kirken.
I salonen kunne man få hårvask og klipning, vandondulation og jernkrøl. Vandondulation var noget lyserødt klistret stads, der blev smurt i håret, hvorefter der blev lagt fald i håret. Herefter kom kunden i tørrehjelm, og når håret var tørt, blev det redt ud, og kunne sættes pænt. Noget andet var jernkrølning, hvor et krøllejern blev opvarmet i et spritapparat. Krøllejernet skulle have den rette temperatur for ikke at svide håret, og for at være sikker på dette, holdt Johanne krøllejernet op til næsen – på denne måde kunne hun mærke, om krøllejernet havde den rigtige temperatur.

Midt i 1930'erne fik Johanne så det første permanentapparatur, som hed "Sorén". Det bestod af en slags "konservesdåser" med små firkantede pakninger inden i. En permanent foregik nogenlunde således: kundens hår blev rullet op på spoler, og de små pakninger blev lagt i vand et vist stykke tid, indtil de havde opnået en bestemt fugtighedsgrad. Poserne indeholdt et kalklignende stof, som ved en kemisk proces udviklede varme. De blev dernæst lagt ind i apparaturet, der blev sat ned over kundens hoved. Det kan næppe have været særlig behageligt; for det første var poserne brændende varme, og desuden lugtede det ikke særlig godt. For at det ikke skulle være alt for varmt for kunderne, stod Johanne med en slags blæser og blæste kold luft på håret.

Johanne og hendes medhjælper Anna Dalsgaard

Der er i øvrigt en sjov episode i forbindelse med dette hersens permanentapparatur. Da Johanne først fik det og skulle lære at bruge det, var der en repræsentant for at vise hende det. Da hun så selv skulle prøve, skulle hun bruge et par "forsøgskaniner". Det blev Doris Kold og Evald Christensen (skrædder). Men man skulle jo lige vænne sig til det, og ifølge Jens Nørgaard "lignede Evald en hottentot", da han var færdig. Hans hår var frygtelig kruset! Johanne fik dog snart "taget" på det, og hun anvendte denne permanentmetode til et godt stykke op i 1940'erne.

Senere fik hun et andet permanentapparat, der var opvarmet ved el.

Hvad angår frisørpriserne, så var de noget anderledes end dem, vi kender i dag. En klipning kostede ca. 50 øre, og så fik man endda en gang jernkrøl oveni. En permanent kostede ca. 4 kr.

Christian Nørgaard

I 1935 blev Christian Nørgaard opereret, og herefter nedlagde han slagterbutikken. Johanne flyttede nu sin salon ned i butikslokalet, og det blev familiens levebrød. Christian Nørgaard var en ivrig jæger og lystfisker, og han var bl.a. medlem af jagtforeningen.

I 1947 blev Christian Nørgaard igen opereret, og han døde 8 dage efter – 48 år gammel. Ved hans død overtog Johanne medlemsskabet i jagtforeningen – den eneste kvinde, som har været medlem af Klejtrup Jagtforening.

DØDSFALD

†

Vor kære Mand og Fader,
Slagter
Chr. Nørgaard,
Klejtrup,
døde fra os den 29. September 1947.

Johanne Nørgaard.
Jens og Kirsten.

Begravelsen foregaar Mandag den 6. Oktober, fra Viborg Sygehus Kl. 12, og fra Klejtrup Kirke samme Dag Kl. 14.

Johanne var en driftig, initiativrig kone, – og hun fortsatte med at have sin salon frem til 1962, hvor hun solgte den til Irene Sørensen.

Herefter boede Johanne en kort periode i det gamle posthus på Viborgvej 9, men købte så skrædder Chr. Christensens hus på Kastanievej, og her boede hun indtil sin død i 1969.

Den tidligere frisørsalon på Viborgvej 23

At finde en livsledsager i gamle dage

Af Mona Finderup

Der var mange ting, der skulle tages hensyn til, før et sådant valg. For det første betød det meget, at man ikke giftede sig under sin stand - en gårdmandssøn skulle gerne have en gårdmandsdatter. Så var der slægtskabet at tænke på. En overgang var det forbudt at gifte sig med beslægtede til og med fjerde generation, d.v.s., at personer med en fælles tipoldefader ikke måtte gifte sig med hinanden.

Der var flere måder et finde sig en ægtefælle på, og metoderne var ikke ens for gårdmandsbørn og husmandsbørn. De unge piger havde helt op til sidst i 1800-tallet meget ringe mulighed for selv at vælge. De ældre kvinder i familien havde styr på slægtskabsforhold, og de ældre mandlige medlemmer arrangerede gerne forbindelsen. De to, som det drejede sig om, blev naturligvis spurgt, men man forventede sandelig, at svaret blev JA. Den udvalgte ægtemand kunne godt være en meget ældre enkemand, men han havde måske en god gård, og så var pigen velforsørget, og det var altså det vigtigste.

Var der flere døtre i hjemmet, skulle de gerne afsættes fra den ældste ende, så en ung frier måtte sommetider se sig trolovet med en anden, end den han måske havde regnet med, systemet kender vi allerede fra Bibelen i fortællingen om Lea og Rakel. De lidt ældre piger tog også gerne imod tilbuddet om ægteskab. Det værste, der kunne ske, var, at de sad som ugifte "skyggetanter" og måtte spise nådsensbrød i familien. Nu var de unge i ældre tid også så godt som altid overbeviste om, at den ægtefælle, som familien havde valgt, var den rette, og at ægteskabet ville føre til den ægte kærlighed. Det med romantik og forelskelse er en temmelig nymodens opfindelse.

Først kom frieriet, hvor en mellemmand forhandlede med begge parter, der skulle diskuteres fæstensgaver og medgiftens størrelse, det kunne godt give nogle ture frem og tilbage mellem parterne, inden man kom til enighed. Før selve trolovelsen skulle det unge par i vidners overværelse give hinanden bindende ægteskabsløfte, udveksle fæstensgaver og give hinanden hånden. Nu blev trolovelsesdagen fastsat. Slægt og venner blev indbudt. Først fik man en mindre frokost, så gik parret med forældre og gæster ind i storstuen. Her stod et lille bord med hvid dug, og på bordet stod der to lysestager. Præsten og degnen skulle være til stede som vidner. Præsten stillede sig bag bordet, parret blev ført hen foran, der blev sunget et par salmer, præsten holdt en tale til det kommende brudepar og lagde deres hænder sammen. Præsten erklærede nu de to for at være ret trolovede, der blev sunget et par salmer til, og imens blev gildesbordet dækket - menu: fersk suppe og en 6-7 ugers gris, helstegt, og man fortsatte gerne med dans til den lyse morgen. Indtil 1799 var trolovelsen et tvungent led for almuen og kunne kun opløses ved dom.

Fæstensgaver kunne være en ring, mere almindeligt var salmebøger, skeer eller klædningsstykker. Omkring 1870 blev det almindeligt, at pigen fik et ur.

Trolovelsen betød også, at de trolovede flyttede sammen, men i 1783 kom der en kongelig forordning, hvori der stod, at man ikke måtte holde trolovelsesgilder, og de trolovede måtte ikke sove sammen inden brylluppet; gjorde de det, skulle der betales bøde. Men de gamle skikke var ikke sådan at få has på, så allerede i 1793 måtte kongen ud med en ny forordning, så hvis de trolovede nåede at gifte sig, inden de

fik det første barn, slap de for bøden. Helt op til vor tid har man kunnet høre undskyldningen for et for tidligt barn: Jamen de var jo trolovede og havde ring på.

Trolovelsen var altså ægteskabsstiftende og bindende, og kunne kun ophæves ved den særlige domstol: Tamperretten. Selve vielsen var den kirkelige velsignelse af trolovelsen, og bryllupsgildet var indgangen for bruden til bylavet. Kunne en pige sige fra? Ja, hvis hun for Tamperretten kunne bevise, at hun var blevet tvunget, truet eller slået til at sige ja, kunne hun få trolovelsen hævet, men det var svært.

Kilde: Ruth Gunnarsen. Familiens højtider i gamle dage

Minder fra min Faders Gaard

Fornøjelige og lærerige Beretninger om Livet paa Landet i den store Krisetid 1860 – 1870. Her er en artikel om "Alshøjgaard" i Hejring (Horshøjvej 2):

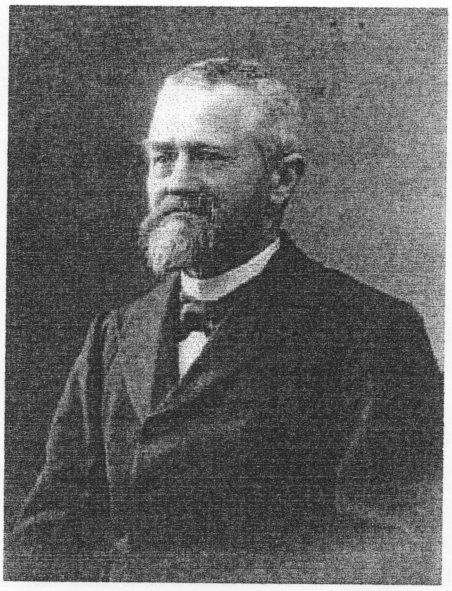

Hvordan Bønderne dengang lærte sig at ride Krisen af.

Gamle Lærer M. P. Vandborg i Gunderup sender os nedenstaaende interessante Minder fra 1800'erne fra sin Faders Gaard. Dengang hærgedes Danmark ogsaa af Krise. Landboerne lagde sig da efter at dyrke Hør, som viste sig at blive en god Forretning for dem.

Min Fader, Søren Andersen, var en knippelstærk, ret høj Hedebonde. Han sled fra Morgen til Aften, snakkede meget lidt og bandede aldrig; han havde en gammeldags kristen Tro med stor Respekt og Ærbødighed for Præsten - noget mindre for Degnen. Min Moder, Kirsten Knudsdatter, var en spinkel lille Kone. I sin Ungdom skal hun have været meget pæn. I Oplysning stod hun højere end min Fader, hun kunde Balles Lærebog for ikke at tale om Luthers lille Katekismus udenad aldeles perfekt. Og hun kunde hjælpe Egnens Kvinder med gode Raad i Sygdomstilfælde, i hvilken Anledning hun ofte fik Besøg. Ja, hun blev ofte ogsaa hentet for at bringe Verdensborgere for Dagens Lys, thi Gripsmutter, der boede i den anden Ende af Amtet, kom næsten altid for sent.

Min Fader var omtrent i Familie med det halve Sogn, og min Moder med den anden Halvdel. Det vil sige med Gaardfolksfamilierne, thi Forholdene var dengang saaledes i denne afsides Egn naar der var Tale om Giftermaal, at den ene Gaard giftedes med den anden Gaard Det hele bestemtes, i Reglen da, af de unges Forældre.

Man skulde tro efter Familieforholdene, at megen Tid gik med at besøge Frænder og Venner, men det var ingenlunde Tilfældet. Nej Arbejde, Nøjsomhed i Mad og Klæder, og Tænksomhed for at sætte alt i Bevægelse, som kunde fremme Økonomien, det var Hovedformaalet hele Aaret igennem.

Derfor fandt Befolkningen i Rinds Herred i de nævnte Kriseaar en ikke helt ringe Hjælp i Dyrkning af Hør. Da dens Dyrkning og Anvendelse er ukendt af mange Mennesker her i Jylland, skal jeg fortælle lidt om, hvordan man den Gang bar sig ad. Maaske den Dag kan komme i Danmark, da Hørplanterne igen kan tage Kampen op som i gamle Dage, baade med Bomuld og Silke.

Paa enkelte Steder findes der sikkert endnu fine Lagener paa Sengene i Storstuen af Hørgarn, og Bunker af fint Linned i Halvkisten, for Hørlærred er næsten uopslideligt, naar det da var af Hør, vokset paa Bondens Mark og bearbejdet af hans egne Folk, mest af Kvinderne. Fremstillingen af Hørlærred var Landbefolkningens Textil i gamle Dage, sat i Gang for over 100 Aar siden af Landets Regering.

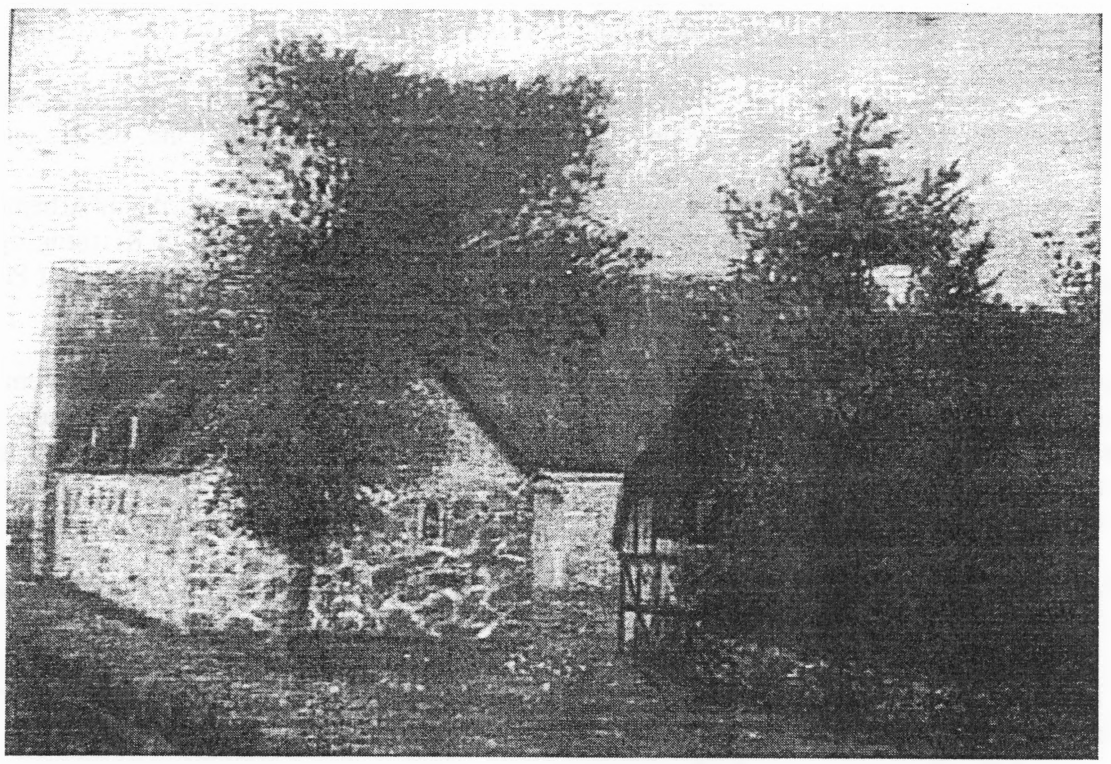

Billede af den gamle "Alshøjgaard" i Hejring

Min Faders Gaard var omtrent paa 200 Tdr. Land, god Agermark, der var rigelig med Eng og Kær, og vi havde Part i en Sø, en Del store Bakker, der nu er Granskov, og i 60 Tdr. Land Hede. Her paa Heden kunde vi endnu tælle de Agre, som efter Sagnet stammede fra Tiden før den "sorte Død." Gaarden ansaas for den bedste i Kommunen, og drives den Dag i Dag i sin Helhed. Af Gaardens Mark udtoges hvert Aar en lille Ager til Dyrkning af Hør. Den skulde ligge i en Lavning med fugtig Jord af god Beskaffenhed. Saaningen af Frø fandt først Sted henad det sidste Foraar, naar den øvrige Foraarssæd var lagt i Jorden. Om Sommeren, naar Hørren blomstrede, var Høragerer som det skønneste Blomsterbed i Kornmarken, og ingen kunde gaa forbi uden at pynte sig med en lille Buket. Høsten paa Høragerer faldt efter den rigtige Kornhøsts Slutning, og den foregik ikke med Le og Krat. Nej, Karle og Piger rykkede meget forsigtig med Hænderne Stænglerne op med Rode og bandt dem sammen i smaa Neg, hvorefter alt kørtes ned i en Dal, hvor der fandtes et

Kildevæld med et Vandløb. Her blev Hørren i en Ugestid gennembruset og rigtig renset, førend en senere Behandling kunde foretages. Den bestod deri, at den vaskede Hør førtes op til Tørring og Blegning paa Solsiden af en Bakke, indtil den fik sin rigtige hvidgule Farve.

Først da begyndte den vanskeligste men den betydningsfulde Behandling for Hørrens Kvalitet og Værdi. Dette Arbejde kunde kun udføres af voksne Mænd og Kvinder, for at Udbyttet ikke skulde forringes. Ubetænksomhed og Sjuskeri var i Stand til at forvolde megen Skade. Der blev gravet en Grøft saa lang, at tre Kvinder, deriblandt Husmoderen, kunde sidde paa knæene langs Grøften. I Grøften blev et Baal anbragt af Lyngtørv med saa megen Varme som muligt men saa lidt Røg, der dog ikke helt kunde undgaas. Over Grøften lagdes lange Grene paa langs, hvorpaa Hørren anbragtes paa tværs for at den kunde blive knastør uden at brændes for stærkt. I Nærheden arbejdede to Karle, hver med sin underlige Indretning af Træ, der grangivelig lignede en Alligator med et frygteligt Gab. Den kaldtes en Brøder, fordi Hørren stoppedes i (Munden) for at Hørstænglerne kunde brydes og falde til Jorden, medens selve Hørhaverne holdtes tilbage og samledes i Bundter.

Dagens Slid og Vanskeligheden ved det sjældne og ellers uvante Arbejde endte ved Aftenstund altid med Skæmt og Latter. Arbejderne saa alle ud som virkelige Kulsviere fra Nordjylland, og den ene kunde ikke se til den anden uden at komme i (sort) Smil.
Hørren opbevaredes paa et tørt Sted i flere Maaneder, indtil Vinteren kom og standsede alt Arbejde udendørs. Man tog saa fat paa Hørrens sidste Behandling, der gjorde den færdig til Kartning og Spinding. En afløftet Dør stilledes paa Kant, herover lagdes Hørbundterne i passende Dele og Pigerne bankede i Hørren med en Slags Træsabel for at fjerne den sidste Rest af Skæl og Støv.

Men saa skete der et Fremskridt af Betydning. En skønne Dag kom en virkelig fin Mand fra fremmede Egne og købte Nabogaarden. Han sluttede Venskab med min Fader. Den Fremmede hørte ellers ikke til samme Race som Egnens Befolkning, men han var en oplyst og dannet Mand, og han var den eneste, der holdt Avis paa den Egn- en lille bitte en,- og man mente bestemt derfor, at Hr. Lottrup kunde bestemme Krig og Fred og Priser paa Korn og Stude til Salg i Ditmarsken!

Denne Mand fik imidlertid Far ind paa Idéen om at danne et Slags Aktieselskab, vistnok et af de første i Rinds Herred, i den Hensigt at købe en Landbrugsmaskine, ogsaa vistnok en af de første i samme Herred, til Brug ved den allersidste Behandling af Hør. Maskinen kom i Brug og viste sig at være en Rensemaskine med Vinger, der bedre end nogen anden Metode gjorde Hørren i Forbindelse med Heglen til en god og værdifuld Beklædningsplante.

I den store Folkestue samledes alle Gaardens Folk i den koldeste Vintertid om Bilæggerovnen. Mor spandt det fine Hørgarn, og den ene Pige spandt grovere Garn af Blaar, den ringeste Del af Hørren. I Stuen stod en stor Væv af Stolper og alt andet tilhørende, og Andenpigen slog Væven, saa det dundrede i hele Huset. Nu fik Hørren Ben at gaa paa. De største Børn kartede, de mindre læste Lektier til Skolen. Karlene havde Plads paa den lange Bænk, den ældste (strøg) Simer til Tækkebrug, den yngste snoede Baand til Binding af Neg paa Marken, inden de kørtes hjem paa Høstvognen. Gamle Far snittede Træskeer og Svingler til Hammelstokke, og saaledes tog hver enkelt et nyttigt Arbejde for i de lange Vinteraftener.

Hvor var dog saadan en Vinteraften i Hedebondens Gaard altid hyggelig og undertiden interessant og fornøjelig! Naar Husmand Grev Anders, vor Nabo kom ind ad Døren for at faa sig en Passiar, kom der ekstra Liv i Huset. Anders holdt Merskumspiben i Lommen med Spidsen gennem det øverste Hul i Stortrøjen. Laaget var af Sølv, og Snorene med Bantelokker manglede heller ikke. Anders var Gaardmandssøn og Piben Arvegods. Ingen anden Husmand havde en saadan pibe, efter at al andet Arvegods var gaaet tabt i Krisetiden, men hans gode Humør og Sindelag var i Behold, og derfor var han vellidt alle Vegne. Skulde det saa hænde, at den kendte Vandringsmand Jens Lire var paa Farten og med sin Violin dumpede ind ad Døren, blev Munterheden forøget i høj Grad. Jens var en fornem Tigger og kunde og maatte ingenlunde regnes med til Hedens Rakkerfolk. Han var ogsaa i pæne Klæder og pæn i sin Mund, og fortalte mange Historier og spillede kønne Danse. Hans Komme rygtedes, og Ungdommen samledes gerne, hvor Jens slog sig ned paa Gaardene, og en Vinteraften, der begyndte med Arbejde, endte stundom med en lille Dans, hyggelig og sømmelig under de gamles Tilsyn og Morskab.

V.

Hvad kan man få ud af at studere gamle kirkebøger o.l.

Af Ragna Kolind

De fleste ved, at vil man i gang med slægtsforskning, så er det noget med at finde fødselsdatoer osv. i gamle kirkebøger. Og det er jo fuldstændigt korrekt. Det kan i sig selv være svært – især at læse "kragetæerne", men samtidig er det kun begyndelsen – eller rettere – det er forudsætningen for at komme videre.
En slægtsbog er jo ikke meget ved, hvis den kun er en opremsning af datoer og navne. Jo – det kan være sjovt nok at se, hvad ens forfædre hed, hvornår de blev født, hvor gamle de blev og hvor mange børn de fik.
Men der skal ligesom noget mere kød på, hvis man vil have andet end en anetavle. Og her er det først arbejdet rigtig starter.

Hvordan får man så noget "tekst" på disse gamle årstal og navne? Ja, man kan næppe finde nogen, som ved en hel masse – de er jo for længst døde. Men der findes utrolig meget materiale, som man kan læse i ...

- skøde og panteprotokoller
- folketællinger
- skifteprotokoller
- realregistre
- lægdsruller osv.

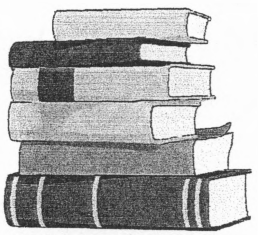

Det er alt sammen noget, man kan finde frem på Landsarkiverne, og som giver ekstra oplysninger om familierne. Og disse oplysninger er også nødvendige, hvis man vil "analysere" kirkebøgernes data. Noget kan man se direkte ud af kirkebøgerne – andet kræver at man ved noget mere. Jeg vil her prøve at give et eksempel på, hvordan man får noget "kød" på de data, som findes i kirkebøgerne:

Familien Mikkelsen på Hejring Kirkegaard

I 1700-tallet og videre op i 1800-tallet boede familien Mikkelsen på en af Hejrings store gårde – nemlig på "Hejring Kirkegaard" – nuværende Skivevej 38.
I kirkebøgerne har vi fundet alle data på disse familiemedlemmer i de tre generationer, som havde gården i dette tidsrum. dvs. dåb, trolovelser, vielser og dødsfald. En lang række af tal og navne. Her gengives data på én af generationerne:

CHRISTEN MIKKELSEN født 14. 2.1796 i Hejring søn af gdrm. Michel Jensen og Mette Christensdatter, Hejring

gift 1. gang d. 31. 5.1833 i Klejtrup kirke med

ANE CHRISTINE PEDERSDATTER født d. 12. 4.1810 i Hejring datter af gdrm. Peder Nielsen Ørris og Mette Kristensdatter, Hejring
død d. 27. 1.1838

Deres børn:

1.
PEDER CHRISTENSEN født d. 1. 7.1833 i Hejring
død d. 4. 9.1911 i Hejring

gift med

ANE CATHRINE JENSDATTER født d. 15.10.1829 i Stokholm, Vebbestrup sogn datter af Peder Christensen og Maren Nielsdatter.

2.
METTE CHRISTENSDATTER født d. 24. 9.1834 i Hejring
død d. 15. 1.1836 i Hejring

3.
METTE KIRSTINE CHRISTENSDATTER født d. 23. 1.1836 i Hejring
død d. 4. 2.1912 i Hejring

gift d. 7. 4.1860 i Klejtrup kirke med

JENS NIELSEN født d. 3.11.1824 i Hejring søn af gdrm. Niels Jensen og Anne Jensdatter, Hejring
død d. 24. 2.1899 i Hejring

4.
ANE MARIE CHRISTENSDATTER født d. 5. 5.1837 i Hejring
død d. 20. 2.1838 i Hejring

Ud over disse kirkebogsdata har vi – ved at studere i skøde og panteprotokoller samt skifter - fundet ud af, hvor alle disse navne hørte til i Hejring. Og så begynder det, som jeg synes er sjovt. At studere mine fundne data nøjere.

Jeg starter med at kigge på fødsels- og dødsdatoer. Ud af ovenstående kan jeg se, at moderen **Ane Christine** døde i januar måned 1838. Det er ikke ualmindeligt, at mødre døde i forbindelse med fødsler, så det tjekker jeg først. Er hun død i forbindelse med den sidstfødtes fødsel?

Nej – dette barn blev født ¾ år tidligere . Men derimod kan jeg se, at netop den yngste datter døde knap en måned efter moderens død. Hvorfor mon det? Ja, det kan være tilfældigt, men det kan jo også være en eller anden smitsom sygdom. Jeg kigger på de øvrige datoer, jeg har på personer på gården. Hvilket I ikke kan se af ovenstående er, at **Christens** forældre også boede på gården som aftægtsfolk. Og da jeg tjekker deres data, kan jeg se, at Christens far sandelig også døde i 1838 – nemlig først i marts måned.
Altså er tre fra samme gård død indenfor 2 måneder. Det peger da i retningen af en infektionssygdom af en eller anden art.
En sådan oplysning vil læseren næppe i første omgang få øje på, så det vil helt klart være en situation, som jeg vil beskrive i min tekst i slægtsbogen. Og jeg kunne være gået videre med at studere dødsfald i Klejtrups kirkebog for at se, om der på samme tidspunkt var "overflod" af dødsfald i Hejring. Så kunne det jo begynde at ligne en lille epidemi.
Der er ingen fakta i ovenstående ud over navne og datoer, men overvejelser og gætterier er ikke uden betydning, hvis man vil skrive en slægtsbog, der indeholder andet end opremsning af data. Og man har jo ingen mulighed for at spørge de pågældende, så man kan få kød på sine data.

Så kigger jeg på vielserne. **Christen Mikkelsen** var ret gammel, inden han blev gift – nemlig 37 år. Det var ikke så almindeligt, at mændene blev så gamle, inden de lod sig smede i hymens lænker. Derfor ledte jeg meget i kirkebøgerne fra hele vores område for at se, om han et andet sted skulle være blevet gift tidligere. Men nej – det var han ikke.
Derimod fandt jeg hans navn i forbindelse med en dåb, hvor han blev udlagt som barnefader. Altså et barn født udenfor ægteskab, som han blev stillet til ansvar for.

Han står benævnt som tjenestekarl i Hvornum, og jeg kan regne ud, at han var 20 år på dette tidspunkt. Moderen var en godt 20 årig husmandsdatter fra Hejring ved navn **Mette Jensdatter (Bigum)**.

Og så er det, jeg begynder at lade tankerne flyve. Hvorfor blev de ikke gift? Hvad mon der er sket? Hvorfor gik der så lang tid efter dette, inden Christen blev gift? Osv. Hvad er "FUP" og hvad er "FAKTA".

Ja, fakta er i hvert fald, at jeg kan se, at barnet blev døbt **Ane Christensdatter**. Hun fik altså faderens fornavn som efternavn, som det var skik og brug. Og jeg kan også se, at Christens far står fadder til barnet.

Hvad kan jeg bl.a. få ud af det?

1. At parret på dette tidspunkt fortsat kan have haft planer om at ville giftes efterfølgende.
2. At familien på "Hejring Kirkegaard" trods sønnens udskejelser har villet stå ved sit ansvar – i hvert fald til en vis grænse, nemlig ved at farfaderen stod fadder til barnet.

Men hvorfor blev de så ikke gift? Ja, der kan være flere forklaringer:

1. Christen har fået kolde fødder og trukket sig
2. Mette har ikke villet have ham alligevel
3. De har ikke måttet få hinanden for Christens forældre

Og så skal jeg i gang med gætterierne igen. Jeg kigger først på den første mulighed – at Christen havde fået kolde fødder:
Det var – og er – da ikke ualmindeligt, at en mand får kolde fødder, når et forhold får følger i form af en graviditet. Så det er bestemt en mulighed.
Mod dette taler, at Christen efterfølgende først blev gift som 37 årig. Hvorfor det? Har han gået og "sørget" over sin tabte kærlighed i så mange år, inden han igen var klar til at indlede et forhold til en kvinde?

Den anden mulighed – at Mette ikke ville have ham alligevel – ja, det kan også være en mulighed, om end den er tvivlsom. For en ung pige med et lille barn var ikke nogen ønskværdig tilværelse – vel nærmest en katastrofe på det tidspunkt. Hun var meget dårligt stillet, og det endte ofte meget ulykkeligt. Så selvom pigen ikke brød sig om manden, så tog hun ham alligevel, for hun havde intet andet valg.
Så denne mulighed er næsten på forhånd udelukket. Og for øvrigt fandt jeg senere ud af, at Mette først blev gift, da hun var omkring 34 år, så hun har måske også gået og "sørget" over sin mistede kærlighed?

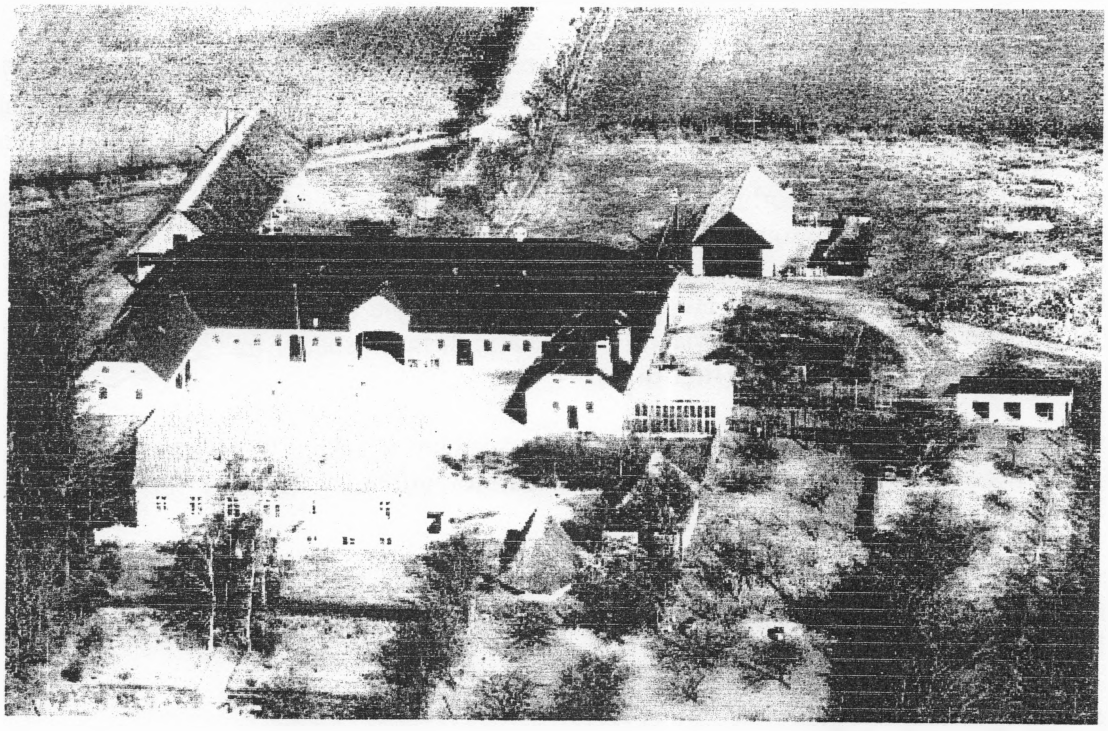

"Hejring Kirkegaard" – dog ikke fra 1800-tallet

Men derimod er den tredje mulighed bestemt en sandsynlig grund – at de ikke måtte få hinanden for Christens forældre, og hvis jeg kigger på familiens øvrige ægteskaber, er alle børnene fra Hejring Kirkegaard blevet gift med sønner eller døtre fra de andre store gårde i Hejring. Man "kendte sin stand". Så det har man måske holdt hårdt på i denne familie, at sådan skulle det være.
Og denne Mette, som Christen nu havde gjort gravid, var KUN husmandsdatter. Og det var temmelig sikkert ikke godt nok. Så hans forældre kan meget vel have forlangt forholdet stoppet, og så blev det ved det.
Denne forklaring sammenholdt med, at såvel Christen som Mette først blev gift hver især med en anden mange år efter, kunne tyde på, at de ikke har måttet få hinanden. Der er måske gået to ulykkelige mennesker rundt i Hejring, men det betød ingenting dengang. Da var det noget andet, der talte.

Og jeg kan oplyse, at den 14 år yngre pige, som Christen blev gift med langt senere, netop indfriede forældrenes ønske. Hun var nemlig datter fra "Stenhøjgaard" – nuværende Horshøjvej 3. En anden af Hejrings store gårde.
Og der kom samtidig indviklede familieforhold, som der jo ofte gjorde, når man kun ville have sine børn gift med én fra samme stand. Der kom ofte til "at mangle emner".
Pigen – som Christen ægtede - hed **Ane Christine,** og hun var datter af Peder Ørris på "Stenhøjgaard". Hendes mor var død, og hendes far var efterfølgende blevet gift med Christens søster. Ikke et ulovligt forhold. Det kunne lugte lidt af et "arrangeret ægteskab". Christens søster har måske syntes, at hendes bror, som gik derhjemme og blev gammel ungkarl, skulle have sig en kone, og så har hun fået sin steddatter kædet sammen med ham. Hvem ved?

Jeg ved ikke, hvilken konklusion du vil drage af ovenstående oplysninger, men når du støder på den slags oplysninger i din slægt, så lav dine egne analyser og tankespinderier og beskriv dem i din slægtsbog. Vel kan det kun blive til gætværk med en kende af sandhed, men det gør dine optegnelser meget sjovere at læse, så selv ikke-historieinteresserede kan finde det underholdende at kigge i en slægtsbog.

HUSK dog altid, at det skal fremgå tydeligt, hvad der er egne konklusioner, og hvad der er facts, som du har fundet i gamle bøger og protokoller. Så bevarer dine optegnelser troværdigheden.

Det stod der i avisen

Viborg Stifts Folkeblad for 100 år siden:

"1. september 1903:
I Amtsrådets møde kom en udtalelse "Man kan lige så godt vænne sig selv og hestene til at se motorerne (bilerne), da de alligevel engang vil erobre verden".
Nogle frarådede, at man gav tilladelse til disse "Fut-Tøffer".
Andragende om at måtte køre på amtets veje mellem solnedgang og solopgang var fra distriktslægen i Silkeborg og skovrideren i Frijsenborg indgivet.
Der blev givet afslag."

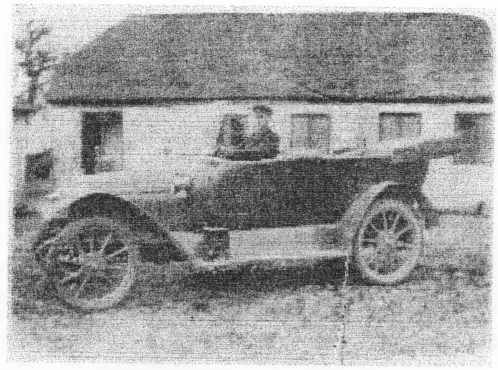

Året før havde der også været debat om emnet. Da stod der sådan i avisen:

"18. marts 1902:

Amtsrådene drøfter i disse år det betimelige i at give tilladelse til kørsel med automobiler, motorvogne, motorcykler etc. Nogle sogneråd mener at kørsel skal forbydes, hvor vejene er under 9 alen brede. Et medlem af Randers Amtsråd mener ikke, at hastigheden må overstige 3 mil i timen (21 km). Formanden mente, at køretøjerne måtte holde stille, hvis heste viste sig ængstelige.
I Viborg Amtsråd er der for et par år siden vedtaget, at disse "køretøjer", hvis de blev brugt efter mørkets frembrud, så skulle der gå en mand foran i en bestemt afstand og advare andre befordringer."

Hobro Venstreblad for 75 år siden:

"20. februar 1928:

LUKKET BIL
til udleje

Otto Provst, tlf. 1 Klejtrup

"15. marts 1928:

Forretningssalg
Købmand Bertelsen, Klejtrup, har solgt sin forretning til uddeler Laier, Lysbro. Købesum ukendt, overtagelse 1. maj (red: Købmandsgaarden i Klejtrup)."

"23. juli 1928:

Indbrud i Klejtrup
Der er i går nat begået indbrud hos herreekviperingshandler Christensen i Klejtrup. Et vindue er afhaspet ved underboring, og der er bl.a. stjålet to sæt tøj, to par lysebrune sko, et par herrestøvler, en del skjorter, strømper, slips, manchetskjorter, to bløde hatte og en Browning revolver. Man formoder, at tyveriet er begået mellem kl. 1 og 5½ morgen."

Viborg Stifts Folkeblad for 50 år siden:

"28. nov. 1953:

Aftenskolearbejdet i Klejtrup
under ledelse af førstelærer Hedegaard har fået god tilslutning, i alt 47 elever. Et hold på 17 har regning og dansk som hovedfag, og et hold på 30 får undervisning i engelsk."

"16. dec. 1953:

Planen om et fællesvaskeri
16 familier i Klejtrup og nærmeste omegn har i nogen tid haft planer om at oprette et fællesvaskeri, og ved den stiftende generalforsamling valgtes til formand fru Mette Marie Jensen, Hærup og til bestyrelsen i øvrigt fru Else Andersen, Klejtrup, der er kasserer, og fru Herdis Jensen, Skaarupgaard. Der blev nedsat et byggeudvalg, der består af gårdejer Jens Chr. Jensen, Skaarupgaard, gårdejer Oskar Nøhr, Hærup og gårdejer Anders N. Andersen, Hærup. Der skal skaffes ca. 25.000 kr. til veje, og i øjeblikket søger man at bringe låneforholdene i orden. Foreningen håber at få byggeriet i gang i vinter" (red.: Det blev da vist aldrig til noget, gjorde det?)

Viborg Stifts Folkeblad for 25 år siden:

"10. maj 1978:

Håber at finde endnu en runesten.
Indskriften på den runesten, som i fredags blev fundet på en mark nær Klejtrup sø, blev i går tydet af runeeksperten professor Erik Moltke. Han mener, der er håb om at finde endnu en runesten i området." (red.: Stenen blev fundet på "Søholt's" jorde – Søvej 44)

"August 1978:

Forretningsoverdragelse
Vi meddeler hermed, at vi mandag den 4. september overdrager vores købmandsforretning til Birgit og Jørgen Lundsberg.
Vi takker vore trofaste kunder for den tillid, som er vist os gennem 38 år i Klejtrup, idet vi håber, at den må blive overført til vore efterfølgere.

Med venlig hilsen
Katrine og Niels Laustsen

I henhold til ovenstående skal vi meddele, at vi åbner købmandsgården i Klejtrup mandag den 4. september kl. 9.00.

Med venlig hilsen
Birgit og Jørgen Lundsberg."

I 1978 overtog Birgit og Jørgen Lundsberg (til hø.) Købmandsgården i Klejtrup efter Kathrine og Niels Laustsen. Kathrine og Niels byggede hus på Bakkevænget.

Det ender med en Mary-model!

Af Birthe Ømark

En af Klejtrups kendte skikkelser var Mary Kristiansen, eller "Sy-Mary", som hun oftest blev kaldt. I en menneskealder boede hun i sit hus i Sandstræde 10, hvor hun med sine flittige hænder syede smukke kjoler og deslige. Mary var uddannet syerske, og i mange år syede hun for praktisk taget hele byen. Kommende brude måtte ofte sande, at "det ender med en Mary-model", og mangen brudgom har spændt stået i kirkebuen i Klejtrup Kirke og set sin tilkommende blive ført op i én af Marys flotte kreationer.

Trods svigtende syn og andre "alderdomsskavanker" på sine ældre dage var Mary begavet med en fantastisk hukommelse og en dejlig humor, ligesom hun også var utrolig åndsfrisk. I det følgende fortælles om Marys liv og oplevelser, og fordi hendes hukommelse var så imponerende, vil hendes egen beskrivelse af begivenhederne ofte stå som vidnesbyrd, fordi de er så detaljerede.

Mary blev født den 30. oktober 1904 i et lille hus nedenfor købmand Therkildsen i Hvolris, hvor hendes forældre drev et husmandssted. De første fem år af sit liv var Mary enebarn, men på et tidspunkt fødte én af moderens veninder – uden forældrenes viden – en lille dreng. Marys forældre tog den lille dreng til sig, og sådan fik Mary en lillebror, som blev døbt Henry.

Siden kom skoletiden, og fra Mary var 7 år og til hun fyldte 9, gik hun i skole i Hersom hos lærer Knudsen, og om de første skoleår fortæller Mary:

"Vi havde gode lærere. Dengang fik læreren ikke ret meget i løn, men han havde en jordlod, 3-4 grise og nogle velnærede køer. Om morgenen skulle de store drenge i skolen have lærerens dyr ud, inden undervisningen begyndte. Så skulle de ind til malkning til middag, og ud igen; der blev malket 3 gange om dagen dengang. Drengene skulle også sørge for vand til dyrene.

Pigerne skulle hjælpe madam Knudsen (sådan kaldte vi jo degnefruen), når der skulle plukkes bær, og vi skulle også hjælpe med vasketøjet, med rulning og sådan. Så det var vel begrænset, hvad vi lærte, men vi befandt os godt."

Da Mary var 9 år, solgte faderen ejendommen i Hvolris, og familien flyttede til Møldrup, hvor Mary fortsatte sin skolegang.

Allerede inden hun var konfirmeret, kom Mary ud at tjene, nærmest ved et tilfælde. Familien fra Nørskovgård skulle til København og arrangere begravelse, og havde ingen barnepige til deres to små børn. Marys far tilbød så, at Mary kunne passe børnene, og sådan blev det. Mary skulle egentlig have gået til præst på den tid, men på grund af den spanske syge var alting lukket. Da tingene blev normale igen, rejste Mary hjem og begyndte at gå til præst. Inden hun rejste fra Nørskovgård, tilbød familien der, at hun kunne komme i huset hos dem, når hun efter konfirmationen skulle ud og tjene. Det ville Mary gerne, og hun var hos familien i tre år. Lønnen var dengang 20 kr. om måneden.

Mens Mary tjente hos familien Nørskov, skete der også ting i hendes egen familie – Mary fik en lillesøster, og hun fortæller herom:

"Mens jeg var hos Nørskov og tjente, og kom hjem til Jul et år, så stod der en lille vugge hos mor og far. Jeg spurgte, om der var gæster, men mor sagde, at det var en lille pige, som skulle blive hos os. Barnets mor havde søgt i avisen efter nogen, der ville tage sig af barnet. Hun ville give 50 kr. om måneden, og det var jo mange penge dengang. Da barnet så fyldte 5 år, skrev moderen, at nu kunne hun ikke betale længere, for hun skulle giftes, og hendes kommende mand ville ikke vide af barnet. Men pigen kunne jo komme hen til sin mormor, som godt nok var gammel, men ét sted skulle barnet jo være. Ja, min mor græd, for vi var jo glade for den lille pige, og så sagde jeg, om ikke vi kunne beholde hende, for den smule tøj, hun skulle have, kunne jeg sagtens sy. Og sådan blev det, jeg fik en lillesøster, og det er Edith."

Efter tjenestetiden hos familien Nørskov kom Mary i huset hos Anton og Nikoline Mouritsen? i 8 måneder. Hun var egentlig fæstet for 1 år, men blev meget syg af blodmangel, og rejste hjem til sine forældre for at komme til kræfter igen.

Da Mary igen var kommet til kræfter, besluttede hun, at tiden nu var inde til at prøve noget andet. Hun søgte og fik plads i Viborg, og i det følgende fortæller hun lidt om tiden i Viborg. Jeg har valgt at lade Marys ord tale for sig selv, både fordi det er en detaljeret beskrivelse, men også fordi de giver et meget tidstypisk billede af livet som stuepige/kokkepige i 1920'erne, samt af det sammenhold, der var mellem de ansatte i en husholdning. Mary fortæller:

"Så kom jeg i huset hos en overlæge Brinck Eliassen i Hald Ege, han var overlæge på Kuranstalten i Hald Ege. Der skulle jeg nu vist aldrig have været. Ja, manden han var nu flink nok, ham så vi ikke meget til, han var jo ovre på Kuranstalten. Men konen var nu så "møj" en rappenskralde, så gal, og hun misundte os dét, vi kunne spise. Jeg blev ansat som stuepige, men da pigerne løb deres vej lige så rask, som de kunne, indså fruen, at hun bedre kunne undvære en stuepige end en kokkepige, så jeg blev kokkepige. Det var jeg nu ikke så meget for, men så sagde manden i huset – han var sådan mere nede på jorden – "du kan da se i en kogebog". Sådan blev jeg kokkepige, og så fik de en anden stuepige; hun hed Dagny, og hun var lige så skrap som fruen.

En dag kom fruen ud i køkkenet: "Mary, jeg er nu ked af, at I tager af smørret til jeres mad. Kan I godt bruge margarine?" Joe, det kunne vi da godt, det havde jeg ikke tænkt på. En dag kom fruen også og sagde, at nu havde hun fået en kaffemaskine, der kunne stå på bordet, og så kunne hun selv lave kaffe inde i stuen. Samtidig sagde hun så også: "Kan I ikke tage noget andet at drikke, for kaffen er nu så dyr". Jeg sagde ikke rigtigt noget til det, men Dagny blev gal. Hun sagde til mig, at så kunne vi selv købe vores kaffe og lave det, for der stod en udmærket kaffekande på loftet, og den var hverken utæt eller noget, så den kunne vi jo bruge.

Ikke så længe efter var det vaskedag – og så skulle vi ud og vaske – det var jo med vaskebræt dengang. Der var en del vasketøj, både overlægens kitler, og så havde familien 3 børn, og selv den

ældste, som gik i skole, var ikke renlig. Han kom af og til hjem fra skole, og havde "gjort" i bukserne. Det gjorde han også den pågældende dag, hvor vi havde vaskedag. Mens vi var i gang med vasken, kom fruen ud – det gjorde hun altid – og spurgte "er vasken fremskreden?" "Nej, den er såmænd ej," svarede Dagny, hun var godt næsvis, "vi har såmænd lige de der beskidte bukser tilbage". "Nå," svarede fruen surt, "men det kan være, jeg skal i vaskehuset også!" "Jamen det må fruen da gerne," svarede Dagny, "men så skal det da være de der bukser!"

"Der er lige en ting til," sagde fruen, "jeg kan lugte kaffe i køkkenet. Har I taget af mit kaffe?" "Det har vi i hvert fald ikke," svarede vi, "for jeg har købt et halvt pund kaffe sidst jeg havde fridag, og vi har selv kaffe. Vi kan ikke undvære kaffe, når vi skal vaske." Så sagde Dagny: "Jamen, jeg tror da, der er mere i kanden, hvis fruen vil have en kop, så værsgo".

Samme aften sagde Dagny: "Ved du hvad, Mary, vi vil ikke blive her længere – for de søger to piger på Borgvold." Det var et træhus dengang, bygget som et slot. Vi ville prøve, om vi kunne få plads der, for fruen var ikke værd at blive hos.

Som sagt så gjort, Dagny skrev en seddel, som hun lagde på bordet: "Vi er her ikke mere, for vi synes ikke, vi bliver behandlet som mennesker. Fruen skal ikke søge efter os, for vi er gået."

Så vi stak af, og hvad fruen sagde til det, fik vi aldrig at vide – men vi glemte vore træsko!

Det var jo om aftenen, vi forlod overlægens hus, og vi skulle jo være et sted om natten. Der var en gammel sypige, der syede for fruen, en frk. Mørk, hende kendte vi. Hun boede inde i Viborg, så der begav vi os hen. Vi bankede på vinduet, og bad hende lukke op for os. Vi fortalte hende, som det var, og hun sagde bare: "det kan jeg såmænd godt forstå. Nu kan I blive her i nat, og så snakker vi om det i morgen".

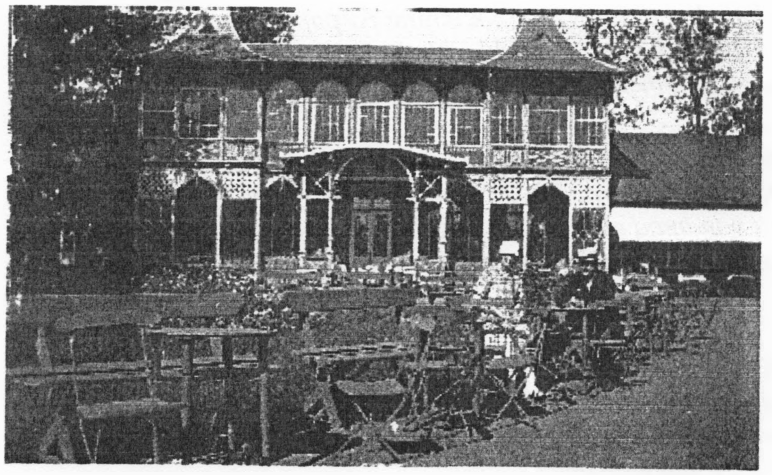

Det gamle Borgvold

Dagen efter gik vi ned på Borgvold og søgte de to pladser. Vi var heldige at få pladserne, og der var vi så i den sæson."

Mary var herefter i huset flere forskellige steder, inden hun valgte at uddanne sig til syerske. Hun kom i lære hos Sørine, og fortsatte med at sy for folk indtil hun var over 70.

I mellemtiden havde Marys forældre solgt deres ejendom i Tostrup, og var flyttet til Klejtrup, hvor de slog sig ned i Pi' Staffens hus (nuværende Viborgvej 33). Her boede familien dog kun i kort tid, hvorefter de solgte huset, og lejede et hus på Kirkebakken (nuværende Kirkebakken 7). Det var dengang en ejendom, og nabohuset (Sigfred Hermansens hus) er bygget ovenpå en staldbygning. Den slagter Vammen havde.

Mary, der nu var færdig udlært som syerske, syntes imidlertid, at huset lå "for langt fra vejen", og lejede derfor en stue hos Karen Ørris, som boede i det nuværende Viborgvej 29. Mary indrettede værelset som systue, hvor hun skabte sig et levebrød, og boede hjemme hos forældrene. I den anden ende af huset havde Jens Ørris sit snedkerværksted.

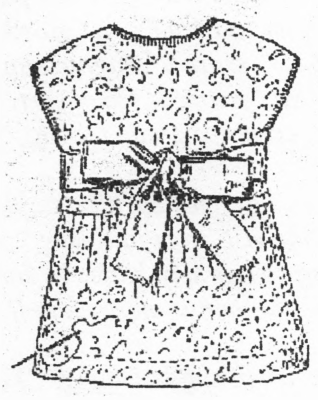

Næsten lige overfor Marys systue boede Agnes Nielsen, som jo også var syerske, og om deres samarbejde fortæller Mary:

"Agnes til Træsko Stine var jo også syerske, men det kom vi nu vældig godt til rette om. Vi hjalp hinanden med både det ene og det andet; hvis den ene ikke kunne nå at blive færdig, så hjalp den anden.
Og så holdt Agnes og jeg sjov med Jens Ørris. Jens var jo gammel ungkarl, og så sagde Agnes til ham: "Ja, nu sidder Mary og jeg her begge to, Jens, nu må du vælge, vi kan jo ikke blive ved med at gå og vente."

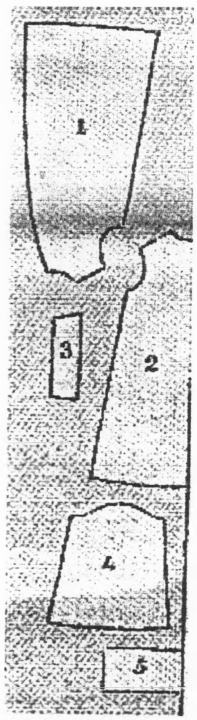

Mary havde gerne to sypiger til at hjælpe sig på systuen, og hun fortæller om det daglige arbejde:

"Vi begyndte at sy kl. 8 om morgenen, men da havde jeg gerne været der en 3 timer allerede, for jeg skulle have ro, når jeg skulle klippe en kjole. Det var heller ikke altid lige sjovt at have to sypiger, for det var tit, de ikke kunne forliges. Somme tider måtte jeg ligefrem skælde ud. Sypigerne var ofte piger, der skulle have et sykursus, inden de skulle giftes. De klippede ikke stoffer, men jeg underviste dem, og efter en 3 måneder fik de lov til at øve sig i klipning på papir, og de skulle også lære at tegne efter mål. Der var nogle, der aldrig fik det lært, og heller aldrig lærte at kende forskel på et ærme og et ryg- eller forstykke.

Arbejdsdagen sluttede gerne ved 17-tiden, og jeg gik gerne hjem og spiste, både til frokost og selvfølgelig til aften. Pigerne havde selv madpakke med til frokost, men hvis min mor havde lavet vandmad eller sådan noget til frokost, så sagde hun altid til dem, at de ikke skulle tage madpakke med, så spiste de altid med hos os. Kaffe fik de også hver dag.

Sypigerne fik ingen løn, men betalte 20 kr., når de var færdige med kurset. Det kunne også hænde, at pigerne fortalte, at de lige havde slagtet derhjemme, og om jeg ikke hellere ville have noget flæsk i stedet for de 20 kr. Der var jo ikke så mange penge mellem folk dengang – det var jo stramme tider."

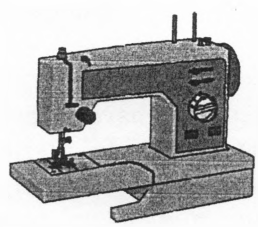

De mest brugte stoffer dengang var følgende:
Om vinteren duvetine, klæde og gabardine, og om sommeren var det musselin, tobralco og silkestoffer. Til almindeligt dagligt brug var det dog oftest bomuldstøj.

For øvrigt husker Mary fra tiden på Kirkebakke, hvordan det gik, da Klejtrup Kirke fik sit nye kirkeur, og hun fortæller levende om det:

" Mens mine forældre boede på Kirkebakken, fik kirken sit nye ur. En aften lige inden jeg ville gå hjem fra min systue, kom Alma fra Brugsen, og sagde: "Mary, du vil da med op og høre om, hvordan det nye kirkeur skal passes og sådan, for nu er urmageren blevet færdig med at sætte det op. Og så vil der blive holdt et lille foredrag om, hvordan det skal passes, og det kan da blive ret interessant, ja og graveren skal trække det op." Graveren var Ø-Niels Peter, der var gift med Marie. Jeg tænkte, at det da kunne være helt interessant, så jeg ville gerne med. Da jeg kom hjem, sagde min mor raskt, at hun da også ville med. Så Alma, mor og jeg gik over til kirken. Provst-Ann var der også, ligesom Gamle Ann og Niels Mogensen; og så var der unge Niels Mogensen og hans kone Anne (en søster til Rudolf Sørensen) der også, han var jo møllersvend dengang. Lærer Fogh og fru Fogh var der også.
Poul Hedemann havde skænket uret til kirken, og det ur var hans stolthed. Det var et gammelt, brugt ur, der havde siddet på en gammel herregård. Ovre ved kirken holdt urmageren foredrag om, hvordan uret skulle passes. Det skulle trækkes op hver dag, og det ville tabe nogle minutter, så en gang imellem skulle det stilles nogle minutter foran. Det var graveren, Ø-Niels Peter, der skulle passe uret, men da han havde hørt på urmagerens foredrag, erklærede han bestemt, at "den klok' væl A ha' nøj mæ å gør' – A ka' skier å split skidtet ad". Og det var jo en forfærdelig ting, at der ikke var nogen, der ville trække uret op. Der stod vi, hele forsamlingen, så til sidst sagde lærer Fogh: "Ja, hvis ingen anden vil, så må jeg jo gøre det, for vi kan da virkelig ikke være bekendt, at der bliver skænket et ur, og så er der ingen, der vil trække det op." "Jamen, A væl æ ha' mæ' 'et å gør", sagde Ø-Niels Peter igen. Så det blev lærer Fogh, der fik arbejdet med at trække uret op. Det fik han 25 kr. om året for, men han havde nu ikke tjansen så længe, for da Ø-Niels Peter holdt op som graver og gamle Niels Mogensen kom til som ny graver, overtog han arbejdet.

De sagde for resten, at fra den tid, hvor han skænkede uret til kirken, da var Poul Hedemann i kirke hver søndag for at høre uret slå. Men han havde ikke den store fornøjelse af det, for han hørte aldrig uret slå. Det var nemlig sådan, at 5 minutter efter han var kommet i kirke, snorksov han, og så hørte han ikke, at uret slog hverken 10 eller 14, når Gudstjenesten startede."

Marys familie boede kun til leje i huset på Kirkebakken en sommer, og i 1933 købte Marys forældre huset i Sandstræde på tvangsauktion for 4.000 kr. Her flyttede familien nu ned. I mellemtiden havde Mary mødt Alfred Kristiansen, som hun senere giftede sig med. Fra forlovelsestiden husker hun følgende episode:

"Alfred ville gerne, at vi skulle cykle ud og besøge Otto og Signe Christiansen i Fristrup. Da vi kom derud, så vi, at der stod et køkkenvindue åbent. Der var et trækstykke for vinduet, sådan ét, der gik halvt op på vinduet. Og gennem det åbne vindue kunne vi høre, at de sad og sang; de var også så gode til at synge, og de sang en pæn sang – en fædrelandssang. Og Alfred stod og morede sig over sangen, og så hviskede han pludselig til mig: "de sidder og spiser, og der står et fad med frikadeller lige inden for vinduet. Nu smupper jeg et par stykker, uden at de ser det". Og de sang videre, og så

rakte han lige så stille hånden ind og tog et par frikadeller, og så stod vi der udenfor i gården og spiste frikadeller. Og da vi så havde fået dem spist, så ville Alfred have én til. Men så så Signe hånden blive rakt ind under fortræksgardinet, og hun gav et helt skrig."

Mary og Alfred blev gift i Klejtrup Kirke den 21. september 1934, samme år som Mary fyldte 30 og Alfred 31 år. De nygifte boede nu sammen med Marys forældre i huset i Sandstræde, og familien blev boende sammen hele livet.

Alfred var landmand, men det ville Mary ikke have noget med at gøre; *"Alfred måtte selv om, hvad han ville, men jeg skulle i hvert fald ikke ud og gå og slæbe i marken. Jeg var syerske!"* Samtidig med at han passede jord og dyr, gik Alfred også ud og arbejdede; han hjalp bl.a. til på Skaarupgaard med at tynde roer. Senere etablerede han også et mindre cementstøberi længere ude i Sandstræde, hvor han fremstillede cementsten.

Mary havde travlt med at sy for folk, samtidig med at hun passede hus og hjem, hvor to småpiger – Jytte og Ena – voksede op. Mary havde systue hjemme i privaten, og havde fortsat sypiger ansat. Der var nok at se til under krisen i 1930'erne. Folk fik syet om – frakker blev vendt og syet, og blev som nye igen, gammelt tøj blev syet om osv. Det samme gjorde sig gældende under krigen. Om travlheden fortæller Mary:

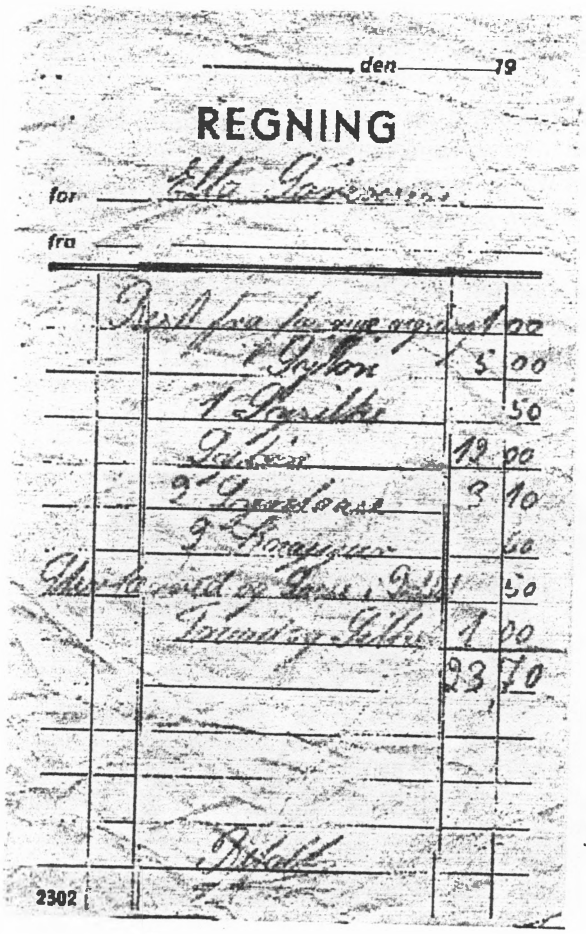
den 19

REGNING

for

fra

2302

"Der var altid travlt til Jul, der var jo juletræ 4. Juledag, og så skulle der jo nyt tøj til. Et stykke tid før Jul kom Thomas Jensen gerne kørende med sine 5 døtre og så en rulle tøj. Nogle dage senere kom så Therkild Hersom med sine 5 piger og også en rulle tøj. Så havde jeg egentlig nok at gøre, for pigerne kom jo alligevel sådan trip-trap-træskolap, og jeg skulle jo sådan passe på, når kjolerne var klippet, ikke at få dem blandet sammen. Hver del skulle fæstes sammen med navn på. Derefter lagde jeg de sammenfæstede kjoler ind på min seng, og der blev de så liggende. Så kunne vi tage én kjole ad gangen. Jeg kan huske, at Alfred blev så gal, når han kom og skulle i seng, fordi jeg havde fyldt sovekammeret med klæder.

Det var nu sjældent, jeg blev færdig med kjolerne før lige til 4. Juledag; jeg måtte jo gerne sy på dem i Julen, for der var som regel noget, der manglede at blive færdigt. Jeg skulle jo også selv være færdig

til Jul."

Meget smukt tøj har været i Marys flittige hænder, og der er også blevet syet en del brudekjoler. Ind imellem, når Mary ikke kunne sove, har hun somme tider prøvet at tælle sammen, hvor mange brudekjoler, det er blevet til, *"men når jeg kommer op i 40'erne, kan jeg ikke samle det mere."*

Sådan gik årene, tøjmoden skiftede og Mary fulgte med. Først da hun blev 70, holdt hun op med at sy for folk. I alle årene boede hun med sin familie og sine forældre i det hvide hus i Sandstræde. Alfred døde i 1977. Mary selv var åndsfrisk og kvik lige til det sidste, og som det tydeligt fremgår, i besiddelse af en fantastisk hukommelse.
Mary døde den 10. marts 2002 hjemme i sit eget hus i en alder af 97 år.

Hoveri.

Af Holger Helbo

I flere hundrede år var det kongen eller kronen, der ejede den danske jord, men fra tid til anden blev der noget frasolgt først og fremmest til klostre og adelige, der var dog også nogle selvejere. Hvis man på en eller anden måde kom i miskredit hos kongen, kunne man fradømmes gods og guld, og så var jorden igen tilbage hos kronen. Efterhånden blev næsten al jorden overtaget af godsejerne, så i sidste halvdel af 1600-tallet og hele 1700-tallet, var det næsten udelukkende godsejere, der var jordbesiddere.

Hvis en bonde ville have jord at dyrke, så måtte han fæste det af den pågældende godsejer. Efter en kongelig forordning fra 1719 skulle hver fæster have et fæstebrev, og vi er så heldige, at fra en stor del af godserne er disse arkivalier bevaret. I et fæstebrev står betingelserne for fæstet, men samtidig oplyses det også ofte, hvem den tidligere fæster var. Fæsteafgiften bestod normalt af 2 dele, nemlig landgilden, der ofte blev betalt i naturalier, og hoveri. Både landgilden og hoveriet blev fastsat efter hartkornsansættelsen. Det var den enkelte godsejer, der suverænt bestemte hoveriets størrelse, og det kunne give meget store forskelle fra det ene gods til det andet.

Der kom også en forordning, der pålagde godsejerne at lave en skriftlig hoveriaftale, det blev kaldt en Hoveri-Forening. I denne skulle der stå noget om hoveriets omfang, men det var stadigvæk godsejeren, der havde den endelige bestemmelse.

I Klejtrup sogn var der 2 store godsejere, Seminariefonden, der ejede Klejtrup by, og Hersomgård, der ejede resten af sognet. Fra Seminariefonden er der bevaret en lille smule om hoveriet, men fra Hersomgård så at sige intet. Fra Trinderup gods i Hvornum sogn er der bevaret nogle meget udførlige arkivalier om netop hoveriet, så de følgende oplysninger stammer derfra.

Når der tales om hoveri, er der 2 udtryk, som man altid støder på, nemlig spanddage og gangdage. Ved spanddage betød det, at der skulle møde en mand med heste og fornødent redskab, men ved pløjning krævedes der ofte 4 heste, og så skulle der medfølge en dreng eller pige, der skulle hjælpe til med at styre hestene. Ved gangdage betød det, at der skulle møde en arbejdsduelig person. Ved såning af korn var det normalt fæstebonden selv, der skulle udføre det, ellers skulle det være en meget erfaren karl. Ved nogle godser måtte kvinderne også møde for at deltage i godsejerens husførelse, eller de skulle spinde og karte for ham.

Det var normalt ridefogeden, der kaldte til hoveri. Ved en sådan ordning med hoveri er det ikke nødvendigt, at godsejeren selv holder arbejdsheste, og det betød så, at han til gengæld kunne holde en del ekstra kreaturer.

Fra tid til anden kan man læse om nogle besynderlige forhold ved hoveriet, hvor en meget doven hovbonde kunne sinke alle de andre, men de er nu langt fra rigtige. Hver hovbonde fik tildelt sit helt specielle jordstykke, som han skulle behandle, og når dette var gjort tilfredsstillende, kunne han tage hjem, og den dovne måtte fortsætte, til han var færdig med sit stykke. Inde på gårdspladsen havde hver hovbonde også sin firkant, hvor han skulle møde, når han var tilsagt, men han skulle også sørge for, at den var ren for græs og ukrudt. På flere gårdspladser kan man endnu se disse firkanter i brolægningen.

Her følger en oversigt over det hoveri, som Gadegård i Hvornum skulle udføre på Trinderup fra 1. maj 1805 til 1. maj 1806

Måned	spand- og plovdage datoer	gangdage datoer
maj	5-14-15-16-19-20-31	2-5-14-15-19-20-31
juni	4-5-21-30	4-11-12-13-17-21-30
juli	7-19-29	4-5-7-12-14-18-19-22-24-25-28-29
august	4-9-11	4-9-11-12-18-27-30
september	2-5-14-29	2-5-12-19-24-25-27-29
oktober	4-6-7-24	4-6-7-17-24-25-28-29
november	7-10	10
december	15	15-29
januar		9-26
februar	13	13-25
marts	2-14-19	2-14-18-19
april	7-15	7-13-15

Spand og plovdage svarer fuldstændig til den indgåede hoveri-forening (34).
En del gangdage var der 2 personer af sted, så det bliver til 100 dage. Ifølge hoveri-foreningen skulle der ydes 140 gangdage, men det skyldes først og fremmest, at hovbønderne på dette gods ikke deltog i tærskningen igennem adskillige år.
For spanddagene gælder, at det kun skete en enkelt gang, at de var af sted 3 dage i træk, og 2 gange 2 dage i træk, så det kan vist ikke kaldes en grov udnyttelse.
Ifølge reglementet skulle hovarbejdet fordeles meget lige mellem hovbønderne, så hvis en slap lidt billigere et år, så fik den pågældende noget mere næste år.
Hoveriet var en stor belastning for den enkelte fæster, da han 175 dage om året (så at sige et halvt år) skulle sende en absolut arbejdsduelig person til hoveri, desuden var han tvunget til at have 4 arbejdsduelige heste. Det betød, at kreaturholdet var ret lille, da der ikke var tilstrækkeligt foder, for hestene skulle trods alt have først.
Nu var bønderne i Hvornum meget privilegerede, for de havde ikke ret langt til Trinderup, men for bønderne i Fristrup har der været en særdeles lang og træls transport, inden de nåede Hersomgård.

En tegning af Hersomgaard

I 1796-98 blev så at sige alt bøndergodset frasolgt Hersomgård, og i mange tilfælde var det den siddende fæster, der købte gården til selveje, så det må have været en kolossal omvæltning.
Først i 1846 begyndte Seminariefonden at sælge sine besiddelser i Klejtrup til arvefæste. Nok var det selveje, men i mange år derefter måtte man ved hvert ejerskifte betale en afgift til seminariefonden.

Hvad er et 'Skifte'?

Af Mona Finderup

Når en person dør, skal der ifølge loven holdes skifte. Disse skifter er indført i særlige skifteprotokoller. I 1700 tallet hørte størstedelen af den danske landbefolkning til under et eller andet gods, så for langt de flestes vedkommende skal skiftet findes i godsernes arkiver, alle andre skifter blev foretaget i herredet helt op til 1919. Det er sjældent, at der er skifte efter børn, for normalt ejede de jo intet, og det samme gælder også for aftægtsfolk. For præster og visse degne blev skiftet holdt i provstiet under bispen, og for de adelige og officererne var der særlige regler.
På det pågældende tidspunkt var der over 600 godsejere eller større jordbesiddere, der skulle sørge for skifterne i Nørrejylland, men det er ikke nær alle, der har afleveret skifteprotokoller. Desværre mangler de også i nogle af herrederne.

Et dødsfald skulle anmeldes snarest muligt til skifteforvalteren. Det skete normalt samme dag eller senest dagen efter. Snarest derefter mødte skifteforvalteren i stervboet (dødsboet) med 2 vitterlighedsmænd for at foretage en registrering af alt, hvad der fandtes i boet til en såkaldt registrerings og forseglingsforretning.

I skifteprotokollen starter det ofte på denne måde:
Skifte efter afgangne N. N. Så kommer skifteforvalterens navn og navnene på de 2 vitterlighedsmænd, derefter den afdødes stilling, navn og bopæl. Dernæst følger en opremsning af arvingernes navne. Ingen kvinde kunne stå ene, så hvis den efterlevende var en enke, skulle hun have en lavværge, der kunne bestemme og underskrive på hendes vegne. Ofte var lavværgen hendes nærmeste mandlige slægtning f. eks. fader eller broder, men hun kunne også vælge en helt anden.
Var der umyndige børn, skulle de have en formynder, og det var normalt den afdødes nærmeste mandlige slægtning. Sønnerne var umyndige, til de blev 25 år, og døtrene forblev altid umyndige, men hvis de var gift, var det deres mand, der påtog sig ansvaret for dem.

Derefter fulgte registreringen, hvor man simpelthen gik fra rum til rum og opnoterede hver eneste lille ting, ja selv noget gammelt værdiløst ragelse blev noteret. Når registreringen var færdig, måtte den efterlevende give oplysninger om boets tilgodehavender og gæld.
Nu skulle der så gå 30 dage, inden man kunne komme videre med skiftet, for i den tid skulle boets debitorer og kreditorer fremlægge skriftlige beviser på deres gæld eller tilgodehavender. I disse 30 dage skulle længstlevende bestyre boet, men der var ikke de store muligheder for at foretage andet end den daglige drift. Salg af besætning og avl var helt udelukket.

På rette 30. dagen mødte skifteforvalteren så igen med sine 2 vitterlighedsvidner, som nu også var vurderingsmænd. Derefter gik man igen fra rum til rum og vurderede hver eneste lille ting, som tidligere var registreret, og i samme rækkefølge blev de nu vurderet i rigsdaler, mark og skilling, så man til sidst kunne tælle det hele sammen, og dertil blev så lagt eventuelle tilgodehavender. Den derved fremkomne sum blev kaldt indgæld (indtægt), derefter gik man over til at opnotere boets udgæld og besværing. Her blev noteret, hvad boet skyldte hver enkelt og hvor meget. Et beløb lig den afdødes begravelsesomkostninger blev hensat til den længstlevendes begravelse. Var det en fæstegård, skulle der foretages særlige beregninger, for til en fæstegård hørte normalt 4 gode heste, 1 vogn, 1 plov og 1 harve, og så skulle gårdens brøstfældighed opgøres. Hver bygning blev vurderet, og det blev anført, hvad det ville koste at sætte den i rimelig stand. Den samlede sum for alle bygninger var et udtryk for gårdens brøstfældighed. Alle disse udgifter kaldtes udgæld.

Når man sammenligner indgæld og udgæld, kan man se, om der bliver noget overskud.

Der er også nogle udgifter i forbindelse med et skifte, idet skifteforvalteren skal have et salær, skriveren skal have betaling for hvert ark, han skriver, stemplet papir til skiftebrevet, der skal indbetales en afgift til Justitsfonden og til Kongens kasse samt vidnerne, som normalt får 1 mark hver.
Hvis der er overskud, skal arven deles mellem arvingerne på følgende måde: Den efterlevende får halvdelen, og resten deles således: den efterlevende har ret til en broderlod ligesom alle sønnerne, hvorimod døtrene kun får en søsterlod, der er halvt så stor som en broderlod.
Hvis hver af børnenes arvelodder var på over 20 rigsdaler, skulle beløbet indsættes i Overformynderiet, dette beløbs størrelse skifter lidt fra tid til anden.

Var dødsboet en fæstegård, fik den længstlevende normalt lov til at beholde fæstet, men hvis det nu var en enke, opstod der straks et problem, for en kvinde kunne normalt ikke være fæster, så derfor havde hun kun en ting at gøre: gifte sig igen snarest muligt.
Var der en myndig søn, kunne han få lov til at overtage fæstet, og så var det sædvane, at hans moder kom på aftægt hos ham.
Hvis det var en enkemand, som var gammel på dette tidspunkt, ser man også ofte, at en søn eller svigersøn overtager fæstet mod at yde ham aftægt.
I særlige tilfælde kunne man få lov til at hensidde i uskiftet bo, men der skulle skiftes inden indgåelse af nyt ægteskab.

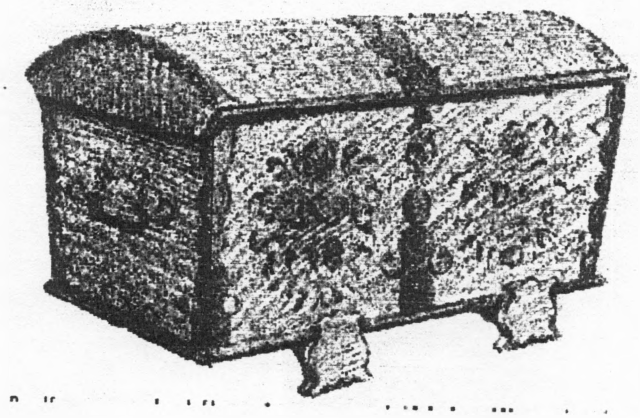

I et skifte får man et gevaldigt indblik i de forhold, som vore forfædre levede under. Ved registreringen blev hver eneste lille ting skrevet op, så vi kan se, hvad de havde af møbler, dyner, potter og pander og alt andet husgeråd. På mange godser brugte man tyske skriverkarle, og da de ikke forstod det danske sprog fuldkomment, kan man komme ud for mange forskellige benævnelser på de enkelte ting, ja nogle gange har de forsøgt at skrive det, som det lyder udtalt, og det kan let give nogle næsten uforståelige benævnelser. Undertiden er der også brugt dialektord, så det kan virke meget forvirrende. Ved registreringen skulle alt medtages, men tilsyneladende har man "overset" visse ting. Det er yderst sjældent, at man ser sølvting registreret, men vi ved, at de har været der visse steder, idet der i nogle hjem findes arvesølv med inskription. I et enkelt skifte har jeg set, at der stod et sølvkrus på huggeblokken i huggehuset, det er nok ikke blevet gemt godt nok.

Det er også yderst sjældent, at man har medtaget fjerkræ, selvom vi ved, at det fandtes på vist nok hver eneste gård. Vi kan i al fald se i aftægtskontrakterne, at man skulle levere æg, og der skulle også svares småredsel (landgilde bestående af bl. a. fjerkræ og æg) til degnen.
I et enkelt skifte har der været et hundehus med lænke, og i et andet var der nævnt en hund, men ellers er intet nævnt om hunde, selvom de har været mange steder.

Om redskaberne får vi også meget at vide, en beslagen vogn med behør var en vogn, der havde jernringe om hjulene, der var stang og kobler samt skrav og læssestang og reb, en hammel er næsten aldrig nævnt. Ofte var der også en ringere møgvogn. Seletøj blev kaldt drættetøj. En plov hørte også med til standardudstyret samt en eller to harver. Først omkring midten af 1800 tallet blev det almindeligt, at de havde jerntænder, så deres effekt har været ganske ringe.

Af dyr skulle der gerne være mindst 4 plovduelige bæster, og så var der gerne 3-4 køer med opdræt. Visse steder ser vi også nævnt trækstude, men ellers var de mest beregnet til slagtning. Hesten var så afgjort det vigtigste dyr, da den var det eneste transportmiddel, man havde, og så skulle den først og fremmest bruges som trækdyr ved hovarbejde. Var der mangel på foder, fik hestene først, og blev der så noget i overskud, så kunne kreaturerne få det. Man lod normalt ikke en hest sulte ihjel, men med kreaturerne var det noget andet.

Klejtrup kirkegaard

Omstående ses en kopi af et skifte fra 1749 efter Chresten Ladsen i Hejring fra Hersomgårds skifteprotokol.
Skiftet er transskriberet linie for linie, evt. forklaringer er skrevet i ( )

År 1749 den 4. November indfandt jeg mig under-

skrevne Chresten Laurisen på velædle og velbårne Hr. kaptajn Rosenørn hans vegne tillige med tvende tiltagne vurderingsmænd navnlig Niels Kræmer og Peder Holriis begge af Hejring mark udi stervboen efter Sal. Afgangne Chresten Ladsen af bemeldte Hejring for at registrere og vurdere så og at skifte og dele om noget til overs bliver imellem den efterlevende enke Mette Nielsdatter og deres til hobe avlede børn som er 6, fem pigebørn og 1 drengebarn, til samme tid var og indkaldt Jens Jensen af Bjerregrav som formynderen for ermeldte børn, og blev da foretaget som efter følger

I stuen	Rd-m-sk
Et egebord med fod	- 3 -
1 gl. dito	- 3 -
1 gl. egebænk	- - 8
1 gl. ege bordbænk med 3 døre	1- -
2 hylder	- - 2
3 stole med feded (flettet) bund	- 1 -
1 skammel	- - 4
et gl. sengested	- 4 -
1 wuld (uld) omhæng	- 2 -
1 olmerdugs overdyne	2-4 -
1 vadmels underdyne	- - 6
1 hovedpude og 2 blårgarns lagner	- 4 - 8
I vesterstuen	
1 sengested med klæder	2 - -
1 gl. randbænk	- 1 -
1 dejne kar	- 2 -
1 sælde og 2 løbe (kurve)	- 1 -
1 sold, 1 gl halm skippe og 1 fjerdingkar	- 1 -
4 ler flasker	- 1 -
3 glasflasker	- - 9
I kammeret	
1 øltønde	- 4 -
1 ringere dito og 1 kjærne	- 1 -
Lateris (denne spalte)	10-4-5

Transport	Rd-m-sk
	10-4-5
1 sildfjering, 1 anker, 1 balje	- 4 -
I stegerset	
1 3 fjerdings kobberkedel med hat og piber	12 - -
nogle kar store og stripper vurderet for	3-2 -
4 hampe sække	1 - -
3 solde	- 1 -
1 drifte trug	- - 2
2 par karrer	-3 - 3
4 tin fade og en do tallerken	1 - -
2 messinglysestager	- 4 -
8 glaceret fade	- 1 -
1 træskalle, 8 trætallerkener og 2 tebøtter	- 1 -
4 lersætter og 6 dito gryder	- 1 -
2 blik tragte	- - 6
1 hollandsk tallerken	- - 6
1 jern lyse klou	- - 8
2 glas	- - 9
1 brun krus med tin låg	- 1 -
1 jern fyrfad	- - 6
1 håndquærn	- 2 -
Vogn og plovredskaber	
1 trævogn med behørig redskab	6-4 -
2 ringere dito med behør	5-2 -
1 par laier	- 2 -
lateris	43-4-13

1749 d 4ten November sind samt Ingroß Under-
Ehrsten Lauritz Paa Bürgermeister Leg Bürgerschaft
Capitain Rosenorn Jans Ingroß Inb Cammerer
die Ingroß Vorderings mand Cramfog: Inder Grimmer og
Sal Lieb Lagerhus Herring mad Inds Herbergs
Ingroß Lad Ingroß Lagerhus Inds Cammerer
Lagerhus Inds Ingroß Lagerhus Inds Cammerer
Ingroß Inds Ingroß Lagerhus Inds Cammerer
Ingroß Inds Ingroß Lagerhus Inds Cammerer
Ingroß

Transport	43-4-13
1 bagplov med behørig redskab	1 - -
1 gl. dito jern	- 3 -
3 harver	1 - -
2 høleer med drag	- 4 -
1 lyngle	- 1-8
2 spader og 1 stål hakke	- 4-8
4 jerngrebe	1 - -
1 skovl	- - 2
2 plejle og 6 river	- 1 -
1 økse, 1 hammer	- 1 -
1 sav, 1 båndknv	- - 8
1 naver, 1 spigerbor	- - 8
1 skærekiste med kniv	- 4 -
Bæster	
1 brun mærplag 4 år	6-4 -
1 mindre dito	6-4 -
1 brun øg 10 år	6-4 -
1 sort brun hestplag 5 år	6-4 -
1 mindre dito 2 år	4 - -
1 blakket øg 13 år	5-2 -
1 sort dito 16 år	2 - -
1 lidet brun dito	4 - -
1 gl. dito	2 - -
fæ høveder	
1 hvid ko 5	5-2 -
1 grå hjelmet 8	6-4 -
1 grå dito 9	4 - -
1 sort hjelmet 10	2-4 -
1 grå hjelmet 4	2-4 -
1 mindre dito 2	2 - -
1 sorthjelmet stud	2-4 -
2 sorthjelmet kviekalve	2-4
1 liden stud kalv	1- -
18 gl. får og 6 lam som ikke kunne vurderes for svagheds skyld	
4 grise	1-2 -
2 gæs, 1 gase	- 3 -
lateris	125-3-15

Transport	125-3-15
boets midler og formue bedrager sig til den summa	125-3-15
Samtlige tilstede værende blev tilspurgt om de noget videre var bevidst, som boen til indtægt kunne beregnes, hvortil de svarede nej, intet videre end som allerede er anført som er	125-3-15
Gårdens brøstfældighed	
Rålingshuset norden i gården 11 bindinger hvoraf de 7 er af ny opbygget og behøver ikke nogen reparation mens de 4 er ganske brøstfældig og vil af ny opsættes til hver binding 2-3-	10 - -
1 lade vesten i gården 14 binding a 2- -	28 - -
1 lade østen i gården 7 bindinger a 1-4-	11-4 -
1 fæhus østen i gården 11 bindinger a 1- -	11 - -
1 lidet hus til hus folk	9 - -
gårdens besætning	
8 plovfærdig bæster hver til 10- -	80 - -
1 vogn med behørig redskab	8 - -
1 ringere dito	3 - -
1 bagplov med behørig redskab	2 - -
2 harver	1 - -
er	163-4-11

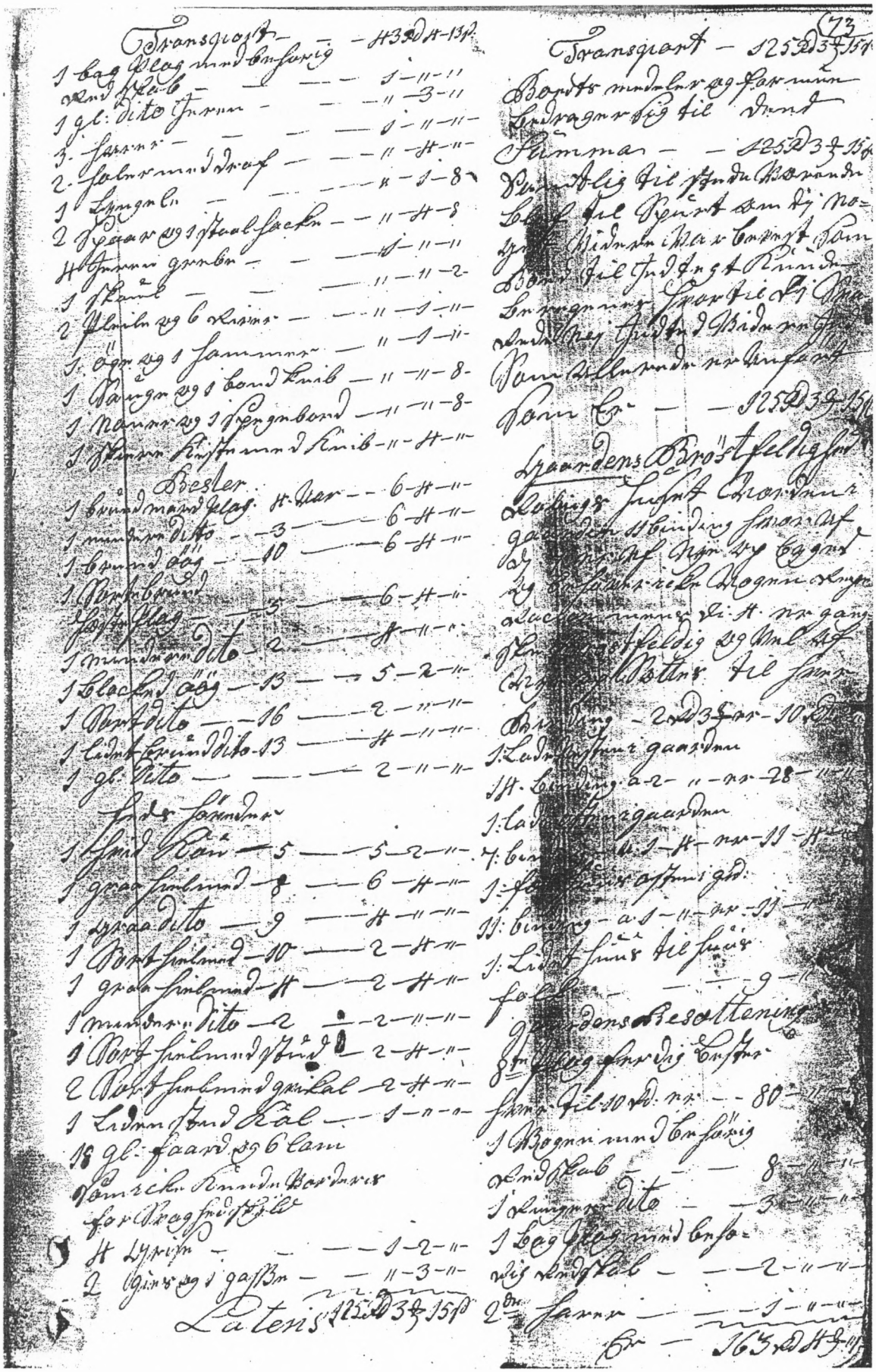

Summa gårdens besværinger er 163-4-11
og befindes da gårdes besværinger at
overløbe dens midler og formue 37 - 1
og i så måde bliver intet for arvingerne at arve
eller dele. At skiftet således er sluttet og til
ende bragt, bekræftes af os underskrevne. Actum
stervboen ut supra på hr. kaptajn Rosenørns vegne
Christen Laurisen

Som formynder Jens Jensen
som værende syns og Niels Kræmer

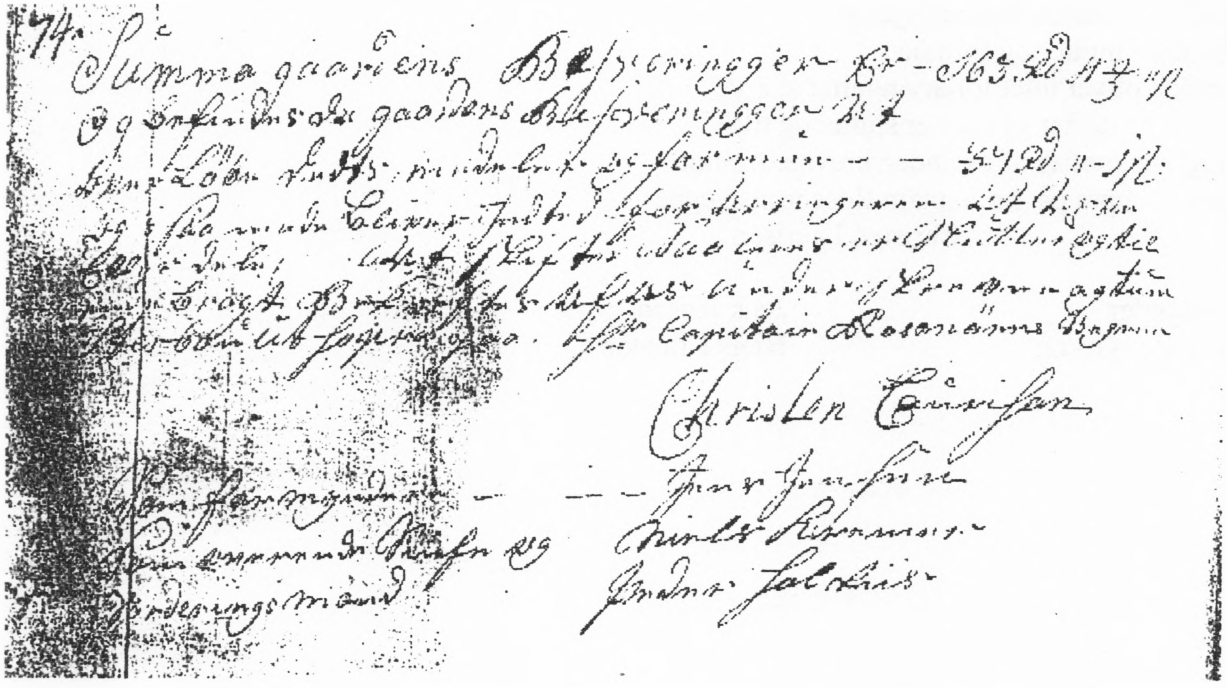

Efterlysninger

Sidste år efterlyste vi oplysninger om motivet her.
Henny Sørensen (tidl. Christensen), Klejtrup er næsten helt sikker på, at motivet stammer fra området nede ved voldene og "Brattingsborg". Der lå nemlig et lille hus ved siden af, og Henny husker såvel huset som vejen.

Ny efterlysning:

Et par af vore medlemmer - Karin og Per Nielsen, Hillerød har givet os dette billede, som de har fundet i "Træsko-Stines" hus. Per er nevø af Agnes Nielsen og ejer nu huset. Vi har fået mange ting fra gemmerne – heriblandt dette billede.
MEN – vi ved ikke, hvem disse gymnaster er, eller hvor billedet stammer fra. Kan I hjælpe os??

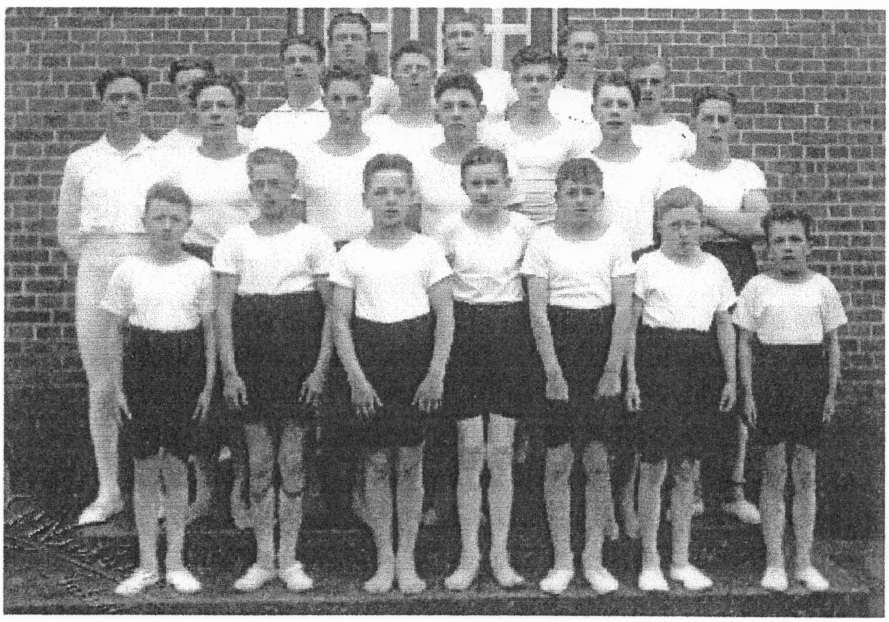

Året der gik

Af Ragna Kolind

Forretningslivet i Klejtrup går sin stille gang. Der er desværre ikke den store udvikling her, men samtidig kan vi da glæde os over, at 2002 ikke bød på nye lukninger. Derimod kunne byen fejre, at Klejtrup Brugs havde bestået i 100 år, og det blev fejret på behørig vis med udgivelse af et jubilæumsskrift, som vi i lokalhistorisk forening havde udarbejdet, samt en stor jubilæumsfest i hallen.

Et udsnit af brugsens personale anno 2002
med uddeler Andreas Sunesen i forgrunden

Men der var andre, som fyldte 100 år i 2002. Martha Andersen kunne d. 20. august fejre den store dag i sin ældrebolig på Skårupvej, hvor hun bor, og hvor hun fortsat selv står for den daglige madlavning. Tiden får hun ellers til at gå med at læse bøger og strikke tæpper til Røde Kors.
Martha kan se tilbage på et langt liv her i Klejtrup sogn. Hun blev født i Hærup og overtog sammen med sin mand Anders N. Andersen fødehjemmet på Herredsvejen. Parret drev ejendommen indtil 1950'erne, hvor de byggede hus på Skårupvej 40.

Tiltag, som skal sætte Klejtrup på det kulturelle landkort, er stadig stigende. Der arrangeres koncerter, teaterforestillinger, foredrag og meget mere. Nogle arrangementer er mere populære end andre, men kendetegnende for arrangementerne er den forskellighed i genre, der forsøges gennemført. Og det ser ud til at lykkes. Musikefterskolens tilstedeværelse i lokalsamfundet bidrager meget positivt til denne udvikling, og som borger her på egnen kan man altid finde et arrangement, som falder i ens smag.
Fuldtræffere i det forgangne år var Finn Nørbygaards show først på året 2002 og Etta Camerons koncert sidst på året. To arrangementer som samlede mange mennesker, og som gav de tilstedeværende en fantastisk oplevelse.

Men også på andre områder sker der en stadig fornyelse og udvikling. For I af vore medlemmer, som ikke har set Klejtrup i mange år, vil det måske være svært at kende byen. Ganske vist er der da fortsat mange af de gamle huse tilbage, men man må sige, at bymidten efterhånden har taget en hel utrolig forandring. Den gamle skole er væk, den gamle brugs er gået samme vej, det samme gælder

den gamle skrædderforretning – ja, vi kunne jo blive ved. Og i 2002 kunne en række borgere flytte ind i de nye andelsboliger i Toftes bakker, hvor det gamle karetmagerværksted, savværk og central har måttet lade livet for udviklingen.

På skolen er der også sket forandringer i det gamle år. Skolens mangeårige skoleinspektør Søren Davidsen valgte at søge nye udfordringer, og det gav mulighed for Lars Ziethen, som tidligere har været på den lille sydfynske ø Lyø, at få stillingen her på Brattingsborgskolen.

Ved receptionen ses her den nye skoleinspektør Lars Ziethen og skolebestyrelsesformand Lene Lange

Går vi udenfor byen skal det da også nævnes, at sognet har fået sin egen flyveplads! Ja, ganske vist er det til modeflyvere – men alligevel. Pladsen er lavet på Østergårdsvej i Hejring, og blev indviet i efteråret.

Jo, der sker hele tiden noget i Klejtrup sogn, og til næste år kan vi forhåbentlig fortælle om en række nye tiltag, som er på tegnebrættet nu og blot venter på at blive realiseret. Det drejer sig bl.a. om modernisering af Brattingsborgskolen, bygning af koncertsal ved musikefterskolen og skabelse af en oplevelsespark ved hallen.

Så - der bliver fortsat skabt historie i Klejtrup sogn, og der vil fortsat blive meget at fortælle videre!